

VLADIMIR SAZONOV, ERKKI KOORT,
PRIIT HEINSOO JA KADRI PAAS

SISEJULGEOLEKU HÜBRIIDOHTUDE TUTVUSTAMINE

SISEJULGEOLEKU HÜBRIIDOHTUDE TUTVUSTAMINE

VLADIMIR SAZONOV, ERKKI KOORT,
PRIIT HEINSOO JA KADRI PAAS

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2020

Keeletoimetaja: Siiri Soidro

Kujundaja: Jan Garshnek

Fotod: Reelika Riimand, PPA

Trükk: Kumaprint

ISBN 978-9985-67-305-8 (trükis)

ISBN 978-9985-67-306-5 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus

SISUKORD

Annotatsioon	5
1. Sissejuhatus	7
1.1. Eesmärgid	7
1.2. Metoodika, intervjuud ja valim	7
1.3. Venemaa Föderatsioonist lähtuvad hübriidohud	8
2. Mis on hübriidoht?	11
2.1. Hübriidohu mõiste	11
2.2. Hübriidsõja eesmärgid	13
2.3. Hübriidohtude erivormidest, tunnustest ja põhjustest	13
2.4. Millised hübriidohud on olemas?	15
2.5. Millised on hübriidsõja vahendid?	19
3. Reageerimine ja toimetulek hübriidohtudega	23
3.1. Toimetulek	23
3.2. Soovitused	27
Kokkuvõte	35
Kirjandus	38

ANNOTATSIOON

9. jaanuaril 2019. aastal rõhutas Soome politsei juht Seppo Kolehmainen Sisekaitseakadeemias peetud ettekandes, et „meie julgeoleku keskkond on radikaalselt muutunud ning piirid sisemise ja välimise julgeoleku vahel on hägustunud”.¹ Kolehmainen kinnitas, et Soome politsei arvestab sisejulgeoleku valdkonnas hübriidohtudega. Ka Eesti julgeolekuasutused peavad arvestama sellega.

Selle raporti koostamise vajadus lähtub paljuski Venemaa Föderatsioonist tulenevatest hübriidohtudest², asümmeetrilisest sõjapidamisest³ ning Eesti praegusest haavatavusest julgeoleku valdkonnas.

- Uuringuraport räägib olemasolevatest ja potentsiaalsetest hübriidohtudest Eesti riigi julgeolekule.
- Raport juhib tähelepanu potentsiaalsetele nõrkustele Eesti julgeolekus.
- Raporti eesmärk on osutada tähelepanu olemasolevatele kitsaskohtadele, mis vajavad parandamist.
- Raport rõhutab Siseministeeriumi valitsemisala ning Kaitseväge ja Kaitseliidu tõhusama koostöö vajalikkust.⁴
- Raportis käsitletakse ka seda, kuidas reageerida operatiivselt ja kasutada tõhusalt erinevaid võimalusi hübriidse ohu korral (nt massirahutused, radikaliseerumine, kuritegevuse kasv, terrorism, info- ja mõjutustegevus, küberrünnakud).
- Hübriidsete kriisiolukordade lahendamiseks on vaja hästi lõimitud asutusi ja organisatsioone, mis tegutsevad sünkroonselt.⁵
- Eesti avalikkus ja poliitilised otsustajad peavad tundma tavatu sõjapidamise tunnuseks olevaid hübriidseid ohte.

Ohu märkamine ja tuvastamine loob eelduse mõistmiseks, millised ohud on olemas ning milliseid võimalusi rakendab vastane Eesti julgeoleku haavamiseks ja ründamiseks.

¹ Kolehmainen 2019.

² Bērziņš 2015; Марда 2015; Nemeth 2002.

³ Franke 2015.

⁴ Vt nt „§ 161. Kaitseväge ja Kaitseliidu kaasamine avaliku korra kaitseks

(1) Kaitseväge ja Kaitseliitu võib avaliku korra tagamise eesmärgil kaasata järgmiste ülesannete täitmise:

1) karistusseadustiku §-des 237, 246 ja 266 nimetatud kuritegude ennetamine või tõkestamine;

2) riigikaitseobjektivastase ründe ennetamine või tõkestamine;

3) riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseadusliku ületamise ennetamine ja tõkestamine, sealhulgas riigipiiri ületamise ajutise piiramise või peatamise korral riigipiiri seaduse §-s 17 nimetatud juhul ning sisepiiril piirikontrolli ja riigipiiri valvamise kehtestamise korral riigipiiri seaduse §-s 11³ nimetatud juhul. <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122018046>.

⁵ Nt tegeleb Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) kuritegevusega, Kaitsepolitseiamet (KAPO) radikaliseerumisega, Päästeamet inimeste abistamise ja päästmisega.

1. SISSEJUHATUS

1.1. EESMÄRGID

Sisekaitseakadeemias valminud uuringuraporti eesmärk on

- juhtida poliitikute ja Eesti avalikkuse tähelepanu võimalikele ja olemasolevatele hübriidohtudele;⁶
- selgitada, kuidas väljendub hübriidne olukord, mis sellega kaasneb ja mida oleks vaja teha, et riik ja avalikkus oleksid paremini ettevalmistatud sellise olukorra tekkeks;
- anda soovitusi, kuidas hübriidset kriisiolukorda juhtida, selles käituda ja see üle elada.

Kõige keerulisem ja raskem ülesanne on hübriidne kriisiolukord ära tunda. Seetõttu ongi valminud raporti olulisim eesmärk kirjeldada Eesti ühiskonnale ja poliitilistele otsustajatele hübriidseid ohte ja selgitada, mida need tähendavad praktikas sise- ja riigijulgeolekule, sealhulgas Siseministeeriumi valitsemisala asutustele.

Eelnevast lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused, millele püüti leida vastuseid.

- Mis on hübriidoht?
- Kuidas hübriidohte ära tunda?
- Kuidas ennetada hübriidohte?
- Kuidas olla paremini valmis hübriidohtudeks ja tegutseda hübriidse olukorras?

1.2. METOODIKA, INTERVJUUD JA VALIM

Ülaltoodud küsimustele vastuste saamiseks tehti 13 poolstruktureeritud intervjuud⁷ sisejulgeoleku, Kaitseväe, Kaitseväe ja riigiteaduste asjatundjatega. Tegemist on kvalitatiivse uuringuga.⁸

⁶ Heap, Krauel, Althuis 2019.

⁷ Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg, Strömpl 2014.

⁸ Flick 2006.

Küsitletavate seas on TalTechi dotsent Holger Mölder, Sisekaitseakadeemia lektor Priit Heinsoo, Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi juhataja Erkki Koort, Sisekaitseakadeemia kriisireguleerimise ja tuleohutuse õppetooli juhataja Tarmo Terep ja Kaitseväeakadeemia sõjaajaloo lektor Igor Kopõtin. Ühtlasi vesteldi politseikolonelleitnant Marti Magnusega, Riigi Infosüsteemide Ameti (RIA) küberturvalisuse teenistuse kriisireguleerimise eksperdi Priit Saare ja Kaitsealiidu ülema brigaadikindral Riho Ühtegiga. Samuti intervjueriti Sisekaitseakadeemia, Kaitseväe jt julgeolekueksperthe.⁹

1.3. VENEMAA FÖDERATSIOONIST LÄHTUVAD HÜBRIIDOHUD

Venemaa Föderatsiooni mõjutus- ja õonestustegevus on Eestis ja Euroopas kestnud järjepidevalt aastakümneid. Mida rohkem president Vladimir Putini režiim tugevnes ja võttis kasutusele sõjaka imperialistliku ideoloogia¹⁰, seda agressiivsemalt kasvasid Kremli geopoliitilised ambitsioonid.

Saades oma kontrolli alla rohkem sisemisi ressursse, arendab Moskva propagandamasinat¹¹, info- ja kübervõimekust, sõjatööstust ja armeed, millest viimane panustab eeskätt hübriidsõja¹² kontseptsiooni arengusse¹³. Moskvast hakati rohkem pöörama tähelepanu Balti riikide mõjutamisele ja siseriiklikule lõhestamisele. Asümmeetrilise tegevuse arsenal kuulub info- ja psühholoogiline mõjutus¹⁴, küberrünnakud, kuritegevuse ärakasutamine vastase ühiskonna mõjutamiseks, terrorism, radikaliseerumine, massirahutuste tekitamine, aktivistide kaasamine ja ärakasutamine, et destabiliseerida Eesti sisejulgeolekut ja olulisi riiklikke funktsioone.¹⁵

Venemaal on tegeletud hübriidohtude lavastamisega juba ammu ajast. See ei alanud Tšetšeenia sõjaga 1990-ndatel¹⁶. Juba tsaariaegne ja nõukogude tuntud sõjateoreetik ja strateeg A. A. Svetšin (1878–1938) käsitles info-psühholoogilise mõjutustegevusega seotud aspekte. Tähelepanuväärne on see, et Svetšin pööras juba 1927. aastal erilist tähelepanu vastase info-psühholoogilise mõjutamise aspektidele, kirjutades:

On vaja olla psühholoog, teada vastase rahva etnograafilisi eripärasid, kõiki tema sotsiaalseid grupeerimisi ja suunitlusi, teravalt hinnata väiksemaidki detaile, seejuures mitte kaotada silmist suuremat pilti – ja alles siis õnnestub kohandada otsust vaenlaste käitumisega.¹⁷

Kui Nõukogude Venemaa alustas vastsündinud Eesti Vabariigi vastu 1918. aastal sõda, üritas ta jätta muljet, et Eestis käib kodusõda ja on kerkinud tõsised probleemid. Selle „kodusõja“ organiseerimises mängis olulist rolli bolševistlik poliitik Jaan Anvelt (1884–1937), kes rakendas sisuliselt asümmeetrilise sõjapidamise lähenemisviisi. Kui Punaarmee vallutas 1918. aastal Narva linna, kuulutati seal välja Eesti Tööraha Kommuni. Selle juhtorganiks sai Eesti Tööraha Kommuni Nõukogu eesotsas Jaan Anveltiga. Kui bolše-

⁹ Osa intervjueritavaid soovis anonüümsust.

¹⁰ Sazonov 2016: 16–26; van Herpen 2016.

¹¹ Ginos 2010; Franke 2015.

¹² Jaeski 2015; Renz 2016.

¹³ Chekinov, Bogdanov 2013: 12–23; Rácz 2015.

¹⁴ Arold 2015: 9–14.

¹⁵ Чекинов, Богданов 2011.

¹⁶ Nemeth 2002.

¹⁷ Svetšin 1927: 39.

vikud üritasid Eestis ebaseaduslikult haarata 1. detsembril 1924 võimu, tehti seda taas Moskva toetusel. Nii 1918. kui ka 1924. aasta sündmuste käigus ilmnisid teatud hübriidsuse elemendid.¹⁸

21. sajandil viis Venemaa asümmeetrilise sõjapidamise uuele tasemele, kasutades selleks erinevaid destabiliseerimisevõtteid. Venemaa Föderatsiooni kindralstaabi ülem armeekindral Valeri Gerassimov kirjutab veel 2013. aastal, et sõja reeglid on nüüdseks muutunud ja rääkis sisuliselt nende hübriidsusest:

Ka sõja reeglid on oluliselt muutunud. On kasvanud mittesõjaliste meetodite roll poliitiliste ja strateegiliste eesmärkide saavutamisel, mis on sageli tõhususes oluliselt ületanud relvade jõudu. Kasutatavate vastupanumeetodite rõhuasetus nihkub poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja teiste mittesõjaliste meetodite poole, mida realiseeritakse rahva protesteerimispotentsiaali kaasamisega. Kõike seda täiendatakse varjatud sõjaliste abinõudega, sh informatsioonilise vastupanu ürituste ja eriliste operatsioonide jõududega. Avalikult kasutatakse jõudu sageli rahuvalve ja kriisilahendamise ettekäändel ainult mingil etapil, enamjaolt konfliktis lõpliku edu saavutamiseks.¹⁹

Venemaa Föderatsioon panustab tõsiselt hübriidsete elementide põimimisele oma sõjapidamisdoktriini eeskätt seetõttu, et Venemaa Föderatsiooni relvajõud ei suudaks väga pikalt pidada suuremahulist konventsionaalset sõda USA juhitava koalitsiooni ja NATO vägede vastu. Ühtegi hinnangul teab Venemaa Föderatsiooni armeekindral Valeri Gerassimov väga hästi, et nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt jääb Venemaa Föderatsioon NATO-le alla, ent hübriidsõja meetodeid kasutades suudab Venemaa NATO riike märksa paremini lõhestada, pingestada ja ohustada. Seetõttu tegelebki Kreml süstemaatilise järjekindlusega oma NATO-sse kuuluvates naaberriikides sisepingete õhutamise, oma rahvuskaaslaste ja ka põliselanike informatsioonilise mõjutamisega, samuti majandusdiplomaatiliste tegevustega, mis tekitavad sihtriigis pingeid ja ühiskonna lõhestumist.²⁰

Taasiseseisvunud Eesti vastu suunatud esimene suurem hübriidne rünnak Venemaalt toimus 2007. aasta aprillis Tallinnas – see läks ajalukku pronksiööna.²¹ Aprillisündmuste ajal edastasid Venemaa Föderatsiooni riiklikud kanalid (TV, raadio, ajalehed) massiliselt infot, justkui diskrimineeriks Eesti valitsus Eestis elavat venekeelset elanikkonda, seda tehti ka sotsiaalmeedias. Samuti väideti, et Eesti valitsus vandaalitseb ega austa Teises maailmasõjas langenuid. Nimelt otsustas valitsus teisaldada Nõukogude okupatsiooni mälestussamba Tõnismäelt kaitseväge kalmistule. Pronksiöö oli Venemaa Föderatsiooni hübriidsõja erielementide üks esimesi katsetusi väljaspool oma territooriumi.²² Sama aasta aprillis (2007) pidas president Vladimir Putin Müncheni julgeolekukonverentsil oma kuulsa kõne.²³ Selles andis ta mõista, et Venemaa Föderatsiooni ja Lääne suhted jahenevad. Aasta hiljem, augustis tungis Venemaa Föderatsioon oma vägedega suveräänsesse Gruusiasse²⁴.

Juba toona ajas Venemaa Föderatsioon revanšistlikku ja agressiivset poliitikat, ent tollal ei pööranud Eesti ja Euroopa juhtriigid piisavalt tähelepanu Venemaalt lähtuvale hübriid-

¹⁸ Walter 1999: 129–140.

¹⁹ Герасимов 2013. (V. Sazonovi tõlge)

²⁰ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

²¹ 2007 cyber attacks on Estonia.

²² Tšetšeenia sõdades oli Venemaa seda juba varemgi edukalt kasutanud ja arendanud.

²³ Kupp-Sazonov 2012: 57–72.

²⁴ Mölder, Sazonov 2018a.

ohule. Politsei- ja Piirivalveametis töötanud Priit Saar iseloomustas eelmist aastaküm-
nendit järgnevalt:

Kui pärast pronksöid, 2008. aastal magati veel mattide peal ja oldi valmis kohe jooksmas – sel ajal osteti ka politseile veekahur –, siis 2010–2013 tekkis seisak. Tollal arutati, miks meile on neid kiirreageerimisüksusi üldse vaja. Saabus rahuaeg, mil arutati, milleks õppusi korraldada, ja kui neid korraldati, siis pigem merepäästeõppusi ja maastiku-otsinguid. Ühtki hardcore-õppust ei toimunud ja midagi eriti ei sündinud ka. Inimlikult on see mõistetav. Kui kogu aeg on rahulik, siis ei ole kriisireguleerijatel pulssi. Isegi 2008. aasta Gruusia sõda jäi meist ikkagi nii kaugele, et sellele ei järgnenud mingisugust plahvatuslikku elanikkonna kaitsesse raha panustamist või laiapäähjalise riigikaitse arendamist. Näiteks riikliku situatsioonikeskuse loomist arutati juba enne Gruusia sõda ja Ukraina kriisi ajal, aga alles praegu tehti see viimaks Riigikantselei juurde ära.²⁵

2014. aastal langes Venemaa Föderatsiooni täiemahulise hübriidsõja ohvriks Ukraina.²⁶ Moskva annekteeris Krimmi ja tungis Donbassi piirkonda, kus lõi kvaasiriiklikud, terroristlikud moodustised.²⁷ Venemaa Föderatsioon suutis oluliselt mõjutada Ukraina sisejulgeolekut (miilits, piirivalve, küber- ja inforünnakud jne).²⁸ Seetõttu peaks Eestis arvesse võtma Ukraina kogemust.²⁹ Ühe olulise mõjutusvahendina kasutab Kreml sotsiaalmeediat.³⁰

Kaitseliidu ülema brigaadikindrali Riho Ühtegi sõnul seisab Eesti igapäevaselt silmitsi hübriidsõja ja selle ohtudega. Kõige silmapaistvamalt mõjutab Kreml siinset avalikkust ja meediat informatsiooniliste lavastustega ja narratiividega, mida Eesti meedia kriitikameeleta võimendab.³¹ Ka toonane RIA töötaja Priit Saar kinnitab, et Kreml peab Eesti vastu järjepidevalt hübriidsõda. Ta selgitab, mida peaks Eesti seadustes kiiresti muutma, kuna muidu ei ole võimalik venelaste erakordselt paindlike ja loominguliste hübriidoperatsioonide vastu võidelda.³² Saar osutas Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi ülema Valeri Gerassimovi öeldule.³³ Gerassimovi sõnastatud doktriinis³⁴ „on hübriidsõja põhielemendid väga hästi ära loetletud: diplomaatilised, majanduslikud, infosõda, sisevastuolude tekitamine. Eestis hakkab kõige tõenäolisemalt silma infosõda kui üks väga oluline hübriidelement. Vene televisiooni ja Vene ajakirjanduse mõju inimeste meelsele on arvestatav. Olen teadlikult jälginud Vene televisiooni ja vaadanud, kuidas asjadest räägitakse. See on totaalselt kontrastne sellele pildile, millest räägib Eesti meedia“.³⁵

Kreml ei pruugi kasutada Eesti vastu kunagi vahetut rünnakut, vaid kombineerib sõjalisi ja irregulaarseid võtteid diplomaatiliste, poliitiliste, majanduslike ja informatsiooniliste mõjutustegevustega. Kuid vastase hübriidsõja eesmärk on ikkagi Eesti ühinemine Venemaa juhitava blokiga või vähemalt Venemaa mõjusfääri langemine.³⁶ Samas võivad hübriidohud tuleneda mitte ainult Venemaa Föderatsioonist, vaid ka mujalt.

²⁵ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

²⁶ Sazonov, Määr 2017: 69–73.

²⁷ Mölder, Sazonov, Värk 2015: 77–104; Mölder, Sazonov, Värk 2014: 2148–2161; Sazonov 2017: 239–242; Sazonov 2017: 148–149.

²⁸ Bolin, Jordan, Stahlberg 2017: 153–170.

²⁹ Mölder, H; Sazonov, V. 2018b: 308–328; Pernik, Sazonov 2019.

³⁰ Vt nt Nissen 2015.

³¹ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

³² Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

³³ Герасимов 2013: 1–3.

³⁴ Märkus: väljendit „Gerassimovi doktriin“ oleks mõistlik välistada ning seda teemat on arutanud mitu teadlast, nagu Mark Galeotti (Galeotti 2018: 1–5).

³⁵ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

³⁶ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

2. MIS ON HÜBRIIDOHT?

Rääkides hübriidohust, tuleb esmalt avada ohu käsitlus ja hübriidohu koht selles. Ohu mõiste ei ole uus, kuid ohu käsitlus korrakaitsealises mõttes sai täpsema sisu 1. juulil 2014 jõustunud korrakaitsealises seaduses, mis ongi sisuliselt ohutõrjeseadus.³⁷ Ohuna käsitletakse olukorda, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset korrarikkumine. Korrakaitsealises seaduses eristab ohu eri tasandeid lihtohust kuni kõrgendatud ohuni ja defineerib korrarikkumise mõiste.³⁸ Ohtudega toimetulekuks on loodud selge meetmete rakendamise süsteem, mis lähtub põhimõttest, et põhiõiguste riive intensiivsus peab lähtuma ohu tõsidusest. Seega on selle raporti kontekstis oluline selgitada hübriidohu mõistet ja täpsustada selle paiknemist ohu süsteemis.

2.1. HÜBRIIDOHU MÕISTE

Hübriidoht on väga lai ja hägus mõiste, kuid üldjoontes tähendab see laialdast jõuinstrumentide sünkroniseeritud kasutamist haavatavate ühiskondlike ja riiklike funktsioonide spektris eesmärgiga saavutada sünergilist mõju.³⁹ Riias asuv NATO Strategic Communication Centre of Excellence defineerib hübriidohtu järgnevalt:

Hübriidohte iseloomustab massiline desinformatsiooni levitamine, küberrünnakute korraldamine, suunatud migratsioon, luure, ründava riigi jaoks kasulikult moel rahvusvahelise õiguse tõlgendamine, regulaar-, partisaani- ja eriüksuste kasutamine, sabotaaž, terrorism ja vastase majanduslik ning poliitiline survestamine, vastase institutsioonide naeruvääristamine. Seega kätkevad hübriidohud endas koordineeritud ja sünkroniseeritud

³⁷ Korrakaitsealises seaduses, RT I, 22.03.2011, 4 (13.03.2019, 95).

³⁸ § 5. Oht avalikule korrale ja korrarikkumine

(1) Korrarikkumine on avaliku korra kaitsealal oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine.

(2) Oht on olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset korrarikkumine.

(3) Oluline oht on oht isiku tervisele, olulise väärtusega varalisele hüvele, keskkonnale või käesoleva paragrahvi lõikes 4 nimetatata kuriteo toimepanemise oht.

(4) Kõrgendatud oht on oht isiku elule, kehalisele puutumatusele, füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele, suure keskkonnakahju tekkimise oht või karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud I astme kuriteo või 22. peatükis sätestatud kuriteo toimepanemise oht. Kehalise puutumatuse riive käesoleva seaduse tähenduses on seksuaalse enesemääramise õiguse raske rikkumine või raske tervisekahjustuse tekitamine.

³⁹ Vt lähemalt Cullen, Reichborn-Kjennerud 2017: 3.

*ritud konventsionaalseid, irregulaarseid ja asümmeetrilisi elemente, mida kombineeritakse vastavalt vajadusele.*⁴⁰

Ekspert E kirjeldas põhjalikult, mis on hübriidoht ja millised on selle elemendid.

*Praktikute jaoks on terminist olulisem sisu: kuidas seda lahti mõtestatakse, kuidas sellest aru saadakse, kuidas end nende ohtude vastu kaitsta ja kuidas vastast heidutada. Hübriidsõda või hübriidohud ei ole pärisõda. Hübriidsõda toimub rahu ajal – see on uus normaalsus, väga kompleksne, sünkroniseeritud ja üllatusterohke. Eesmärk, nagu pärisõjaski on, strateegilise edu saavutamine – võit ilma sõjata. Venemaa, näiteks, ei kasuta väljendit „hübriidsõda“, pigem kasutatakse mõistet „uue põlvkonna sõjapidamine“, mis on sisuliselt sama ... Hübriidohud on hübriidsõja elemendid, mis aitavad realiseerudes kaasa hübriidsõja edule. Hübriidsõda (hübriidohud) on kompleksne, kindlasti ühtselt koordineeritud juhtimise ja sünkroniseeritud juhtumite jada eri valdkondades (poliitika, sõjandus ja riigikaitse, majandus, inforuum, küber- ja infotehnoloogiline keskkond, taristu, inimeste igapäevane heaolu jm) ja ajahetkedel, mis viivad strateegilise eesmärgini.*⁴¹

Marti Magnus Politsei- ja Piirivalveametist (PPA) defneerib hübriidohtu järgnevalt:

*Kõik need tegevused, millega on võimalik PPA tegevusliinis mingil kujul elanikkonda mõjutada. Tänapäevased hübriidohud on valdavalt seotud küberjulgeolekuga.*⁴²

Julgeolekuekspert ja TalTechi dotsent Holger Mölder kirjeldas hübriidohtu järgnevalt: „Tihtipeale arvatakse, et hübriidoht on midagi uut ja senikogematut.“ Mölderi sõnul sisaldab hübriidoht mitut ohukomponenti. „See, et seda sõna varem ei kasutatud, ei tähenda, et sellised ohud puudusid,“ nendib Holger Mölder.⁴³

Tarmo Terepi arvates on hübriidoht selline, „mis ei ole tavapärane, lihtsasti äratuntav. See on hiiliv ja teistmoodi mõjuv.“⁴⁴ Päästeameti vaatevinklist võib hübriidoht olla midagi sellist, mis on näiteks meediateema, ja seal leidub üpris palju erinevaid osiseid, „milles me ei ole enam pädevad. Me tegeleme teemadega, mis pole meile päris omased“⁴⁵

Riho Ühtegi sõnul paigutatakse hübriidsõda tänapäeva maailmas regulaarse ja irregulaarse sõjapidamise vahele. Regulaarne sõjapidamine on kineetiline vägede liigutamine. Irregulaarse sõjapidamise all mõeldakse laiaulatuslikumaid võtteid, muu hulgas luuret, infooperatsioonide korraldamist ja järjepidevat infosõja pidamist, mässude õhutamist ja vastase ühiskonna lõhestamist ning selles pingete eskaleerimist.⁴⁶

Riigikaitseeaduse eelnõu seletuskiri käsitleb muu hulgas põhiseadusliku korra kui määratlema õiguspõhiste sisustamist ning märgib, et „... hübriidsete ohtude puhul, kus selge piiri tõmbamine sisemiste ja väliste ohtude vahel on keeruline“.⁴⁷

Eeltoodut kokku võttes saab järeldada, et hübriidohud on seotud riigi põhiseadusliku korra ja julgeoleku kõigutamisega. Hübriidoht kuulub korrakaitse mõttes kõrgendatud ohu kategooriasse. Seega saame öelda, et hübriidohud paigutuvad korrakaitseõiguse mõttes kõrgendatud ohu mõiste alla.

⁴⁰ Heap, Krauel, Althuis 2019: 8.

⁴¹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁴² Intervjuu M. Magnusega, 30.05.2019.

⁴³ Intervjuu Holger Mölderiga, 30.05.2019.

⁴⁴ Intervjuu Tarmo Terepiga, 21.05.2019.

⁴⁵ Intervjuu Tarmo Terepiga, 21.05.2019.

⁴⁶ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

⁴⁷ Riigikaitseeaduse eelnõu seletuskiri lk 42, kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#WxToQUhP> (viimane külastus 25.11.2019).

2.2. HÜBRIIDSÕJA EESMÄRGID

Selleks, et mõista hübriidohte ja nende iseloomu, tuleb esitada küsimus, **millised on hübriidsõja eesmärgid.**

Ekspert E Kaitsepolitsei ametist kõneleb hübriidsõja eesmärkidest üldisemalt, seejuures rõhutades üht väga olulist asjaolu: „hübriidsõja eesmärk (on) sarnane konventsionaalse sõja võidule: allutada teine riik ründaja kontrollile”.⁴⁸

Seejärel lisab ekspert E veel mõned olulised tõigad hübriidsõja kohta:

Iseasi, millised on tegelikud tagajärjed: legitiimsus, rahva meeleolu, rahvusvaheline reaktsioon, kulutused. Kas riik jääb iseseisvaks de jure või liidetakse „rahva tahtel“ võitjaga jne? Kui aga võitu hübriidsõjas ei paista, siis ei saa välistada ka sõjalise jõu ehk konventsionaalse jõu kasutamist hübriidagressori poolt. Just selline võimalus, st konventsionaalse sõja oht ja hirm, võib teatud hübriidsõja faasis mõjutada otsustajate otsuseid ja tegutsejate seisukohti, mistõttu võib konventsionaalse sõja ähvardust pidada hübriidsõja elemendiks ehk samuti üheks hübriidohuks. See võib teatud hetkel olla isegi määrav.⁴⁹

Asümmeetrilise sõja pidaja eesmärk on saavutada algselt püstitatud strateegiline eesmärk. Selleks võib kuluda arvestavalt aega, aastaid või isegi aastakümneid. Ent võib minna ka palju kiiremini. Kui eesmärgini jõudmiseks avaneb teatud ajaaken, mida saab asümmeetriliste meetoditega (ehk hübriidohud kaitsjate vaates) operatiivselt oma huvides ära kasutada. Igal juhul peab tekkima soodne olukord, mille eeldus on nii rahvusvaheline olukord, sihtmärgiks oleva riigi poliitiline situatsioon kui ka ründaja riigis toimuv.⁵⁰

2.3. HÜBRIIDOHTUDE ERIVORMIDEST, TUNNUSTEST JA PÕHJUSTEST

Hübriidohud võivad tekkida ise või neid võib tekitada ründav pool erinevate meetodite ja abinõude abil eri valdkondades, sealhulgas sisejulgeolekus. Hübriidohtude tekitamise kõige tõhusamad viisid on infooperatsioonid, küberrünnakud, rahutused, radikaliseerumine, terrorism, õõnestustegevus, majandusurve, energiaküsimused vms.

(Sise)julgeoleku valdkonna hübriidohud võivad tekkida väga erinevates valdkondades. Riigi stabiilse ja turvalise toimimise jaoks on olulised:

- ♦ sotsiaalvaldkond (nt sotsiaalsed ja majanduslikud probleemid või huvid, kohalike inimeste rahulolu või rahulolematus);
- ♦ demograafia (ränne, pagulastega seotud teemad, muud demograafilised probleemid);
- ♦ majandus- ja finantsvaldkond;
- ♦ info- ja kübervaldkond;
- ♦ poliitika (poliitilised liikumised, erakonnad, valimised);
- ♦ taristu;
- ♦ julgeolek (siseministeeriumi haldusala).

⁴⁸ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁴⁹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁵⁰ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

Hübriidohtude sekka liigituvad:

- ♦ usuline ja poliitiline radikaliseerumine (nt äärmuslus, vihavaenu õhutamine);
- ♦ rahutused;
- ♦ terrorism;
- ♦ sabotaaž ja muu õõnestustegevus;
- ♦ kuritegelikud võrgustikud;
- ♦ mõjuagendid ja kohalikud aktivistid (sh MTÜd, organisatsioonid, isikud);
- ♦ info- ja küberrünnakud;
- ♦ korrupsioon (nt poliitikas, riiklikes struktuurides);
- ♦ rahapesu.

Eksperdiintervjuudest selgusid mitmed ühiskonna hübriidsed ohud. Paljud eksperdihinangud on anonüümsed, seetõttu ei nimetata analüüsis asjatundjate nimesid ega ametikohti. Vesteldud on sise- ja kaitsejulgeoleku praktikute, analüütikute ja teadlastega.

Ekspert E tõi hübriidsõja iseloomule keskendudes näite, kuidas töötab hübriidründaja loogika.

Hübriidründaja esitab endale küsimuse, millises valdkonnas ja kuidas taktikaliselt tegutsedes saaks kõige kiiremini saavutada strateegilise tulemise ehk strateegilise efekti. Ründaja tegutsemine peab jätma mulje, et tegemist ei ole riikliku rünnakuga, samuti mitte hübriid- ja ammugi mitte pärisõjaga. Sellise pildi kuvamiseks kaasatakse oskuslik propaganda, aktiivmeetmed jne.⁵¹

2.4. MILLISED HÜBRIIDOHUD ON OLEMAS?

Mõeldes sellele, millised hübriidohud on olemas ja millised potentsiaalsed hübriidohud võivad tekkida, tuleb pidevalt analüüsida sise- ja välispoliitilist olukorda, hoida end kursis viimaste arengutega poliitikas, majanduses, tehnoloogias, hariduses, sõjanduses ja teistes olulistest valdkondades.

Nagu märkis **Holger Mölder**, võib suurem osa ohte kvalifitseeruda hübriidseteks.⁵² Mölder rõhutas, et üks oht võib põhjustada teise. Tema arvates on kõige suuremad just need ohud, mis pole väga reaalsed, vaid neid kujutatakse mingil põhjusel (nt mingisuguste poliitiliste või ideoloogiliste jõudude huvides) ette, kuna sinna kulutatakse hulk ressursi, mida võib vaja minna reaalses ohuolukorras.⁵³

Igor Kopõtin toob välja asümmeetriliste ohtude puhul teatud mustri: alguses toimub teatud olukorra eskalatsioon poliitilises valdkonnas, mis võib olla seotud valitsuse vahetusega või näiteks valimistega. Kopõtini sõnul pole Eesti olnud, võrreldes Ukraina või Gruusiaga, kunagi lähedastes suhetes Venemaaga, kuid Venemaa Föderatsioon püüab mõjutada poliitilist olukorda Eestis. See Venemaa Föderatsiooni töö on Kopõtini arvates

⁵¹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁵² Intervjuu Holger Mölderiga, 27.05.2019.

⁵³ Intervjuu Holger Mölderiga, 27.05.2019.

küllaltki edukas, võimule on toodud teatud poliitikud, kes on Kremli agendid, ja nagu Kopõtin väidab:

Alguses üritas Venemaa luua etnilist (vene) parteid, mis sai teatud finantseerimist Venemaalt. Ühel hetkel saadi Venemaal aru, et see ei tööta. Olid tõsisemad katsed kasutada ära juba olemasolevat poliitilist jõudu, et mõjutada olukorda riigis.⁵⁴

Igor Kopõtini sõnul on Keskerakonnas tekkinud tugev venekeelne tiib ning see näitab Venemaa Föderatsiooni teatud edu hübriidsete mõjutuste valdkonnas, kuna see venekeelsete poliitikute seltskond (st osa sellest) aitab kaasa Kremli eesmärkide saavutamisele Eestis. Alguses tegutsesid need poliitikud munitsipaaltasandil, hiljem sattusid nad aga riigivalitsemise tasandile, näiteks riigikokku.⁵⁵

Brigaadikindral Ühtegi sõnul seisab Eesti pidevalt hübriidsõja tegevuste ja ohtudega silmitsi. Kõige silmapaistvamalt mõjutab Kreml siinset avalikkust ja meediat informatsiooniliste lavastustega ja narratiividega, mida Eesti meedia kriitikameeleta võimendab. Kreml on erakordselt loominguline lavastuste, väljamõeldiste ja pooltõdede levitamisel. Nad ei kõhkle ka kõige fantastilisemate stsenaariumite kasutamisel. Samal ajal ei suuda Eesti riiklik strateegiline kommunikatsioon Kremli intensiivsele ja süstemaatilisele informatsioonilisele mõjutustegevusele efektiivselt vastu seista ega seda tasalülitada. Ühtegi sõnul jäävad eestlased oma tagasihoidlikkusega vastase propagandasõjas selgelt alla. Oleme kehvad, sest Eestis puudub strateegilise kommunikatsiooni süsteem ja võimekus. Eesti ei suuda väiksuse tõttu võistelda Venemaa Föderatsiooni Kremli-meelsete meediahiidudega.⁵⁶

Ekspert E loetleb ja kirjeldab detailselt olemasolevaid ja võimalikke hübriidohte. Vastates küsimusele, **millised hübriidohud on olemas** nii Euroopas kui ka Eestis, rõhutab ta järgnevat:

Õeldakse, et tänapäeval ei ole maailmas lokaalseid konflikte, sest kõik mõjutab kõike. Kuidas meie riiki mõjutavaid konkreetseid ohte ära tunda? Esmalt võivad sellest aimu anda vastase luureteenistuste käitumine ja meedia. Nii luure kui ka meedia on hübriidsõja olulisimad vahendid ja käivad põhipingutustest alati sammu või kaks ees. Riigi vastuluure ülesanne on vastase luure plaanidest ja huvidest aegsasti teada saada, samuti laekuvad vajalikud indikatsioonid nii kodumaise kui ka välismeedia jälgijatelt. Kõige tähtsam on teha sellest teabest õiged järeldused. Hübriidsõjas võib kõike muuta relvadeks, kui oskuslikult kasutada meediat sõjariistana ja kui selle kasutajal puudub moraalne vastutus, nagu sõjas ikka. Nii saab põhiseaduslikku korda ohustavaks relvaks muuta (valeinfo, meediakampaaniate, tõe moonutamise kaudu) korrupsiooni, raha ja rahavahetuskurssi, seaduseid või rahvaküsitlust, haridussüsteemi või vähemusorganisatsiooni nõudmisi, üksikarvutit ja arvutivõrku, liidri isikut või tema lähisugulast, pagulast ja põlisrahva esindajat ühes oma probleemidega, toidukriisi või tööpuudust, probleeme liitlassuhetes jne).⁵⁷

Hübriidohud võivad esile kerkida eri valdkondades. Näiteks tõi Tarmo Terep hea näite hübriidohtudest pääste valdkonnas, kui kirjeldas võimalikke stsenaariume üldsõnaliselt.

⁵⁴ Intervjuu Igor Kopõtiniga, 13.05.2019.

⁵⁵ Intervjuu Igor Kopõtiniga, 13.05.2019.

⁵⁶ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

⁵⁷ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

*Tekib imelikke väärtuskonflikte, sul tekib segadus ja sa ei oska enam käituda. Mingid sündmused, mis tekitavad laiemat kõlapinda ühiskonnas. Näiteks mingisugune tööstuse põleng, aga see võib mõjutada ühiskonda laiemalt. Näiteks on see piirkonna ainuke tööandja, vald kaotab maksumaksjaid, inimesed kaotavad töö. Olukord läheb järjest pingelisemaks. On vaja rohkem reageerida, ennetada, aga nendest pole kasu, kuna tavapärased tööriistad – ennetamine ja reageerimine ei tööta. See probleem on hoopis laiem.*⁵⁸

Marti Magnus tõi välja hübriidohtude mitmedimensionaalsuse ja laiahaardelisuse.

*Riigis on võimalik destabilisatsiooni luua näiteks avalike teenuste kaudu, on see sularaha väljavõtmine, transpordiprobleem, õppe- ja infosüsteemide häirimine mõnes ülikoolis, õppeasutuses, põhikoolis, kuni veepuhastusjaamadeni välja. Kõik võimalikud eluvaldkonnad ja nende häirimised võivad olla hübriidohu tunnustega kui neid tahtakse rakendada konfliktieelses faasis või konventsionaalse sõja puhul. Siia alla kuuluvad igasugused vaenuõhutamised, näiteks islamiusu või eri rahvuste, usuteemade, orientatsiooniteemade kaudu. Meelsuse küsimused, erinevad poliitilised taustad.*⁵⁹

Ekspert B loetles hübriidohte Eestis, tema arvates on need on järgmised:

- ♦ Vene eriteenistuste tegevus;
- ♦ Vene erivägede tegevus;
- ♦ Vene infotegevus;
- ♦ majandusohud (nt Venemaa mõjutustegevus majandussfääris).⁶⁰

Ekspert B arvates on ka luuretegevus hübriidne oht Eesti riigile, kuna Venemaa käsitluses on eriteenistuste sihtmärk Eesti rahva ja riigi elu mõjutamine, samuti informatsiooni kogumine. Majandussfääris kasutab Venemaa Föderatsioon ühe mõjutusvahendina vene oligarhe – selleks, et mõjutada kohalikku majandust.⁶¹

Ekspert C tõi välja, et Eestil kui Euroopa Liidu väikeriigil on majanduslikuks ohuks näiteks väljapääsuteed, sadamad ja Eesti ettevõtted, kellel on sidemed Venemaaga. Sõjalist ohtu ei hinda ta samas kõrgeks.

*Venemaa ei ole rakendanud veel meie vastu tõsiseid meetmeid, vaid teeb alles sooja. Eesti vastuaktsioonid ei ole Venemaa propaganda intensiivsuse suhtes adekvaatsed, paljastame oma nõrkusi ja allume propagandale. Venemaa Föderatsiooni eesmärk on pingestada meie ühiskonda. Selle foonil kaardistatakse Eesti käitumist ja nõrkusi. See ongi meie suurim haavatavus.*⁶²

Ekspert D kirjeldas tehnoloogiaalaseid mõjutusviise.

Mida võrgupõhilisemaks muutume, seda rohkem tuleb ette tehnoloogilist mõjutamist. Venemaa Föderatsioon mõtleb, kuidas saaks paremini sisse häkkida ja mõjutada meie võrke. Venemaa Föderatsioon avastas Vene-Gruusia sõjas Tshinvali operatsiooni käigus, et saab kasutada võrgupõhist juhtimist. See on nüüd nende sõjalises doktriinis ka sees, sest infosõja ohte ja võrkude vastaseid rünnakuid käsitleb Venemaa Föderatsioon

⁵⁸ Intervjuu Tarmo Terepiga, 21.05.2019.

⁵⁹ Intervjuu M. Magnusega, 30.05.2019.

⁶⁰ Intervjuu ekspert B-ga, 13.05.2019.

⁶¹ Intervjuu ekspert B-ga, 13.05.2019.

⁶² Intervjuu ekspert C-ga, 13.05.2019.

*samaväärselt sõjalise rünnakuna. Ka küberrünnakut on nad käsitletud kui rünnakut riigi vastu. Sellest lähtudes jätab Venemaa Föderatsioon endale õiguse vastata küberrünnakule kogu tulejõuga, sealhulgas kasutada pommitamist.*⁶³

Ekspert D sõnul võib Venemaa süüdistada mingit riiki küberrünnakus Venemaa Föderatsiooni vastu ning selle peale saab Venemaa üles ehitada oma süüdistused ja rünnaku. Eestit saaks sel juhul süüdistada küberrünnakutes – isegi, kui need on välja mõeldud –, mistõttu võib Eestile saada küberrünnaku imago saatuslikuks. Venemaa Föderatsioon kasutab hübriidsõja käigus aina täiustuvat tehnilist võimekust. Eestis on NATO Küberkaitsekeskus ja Lätis asub NATO StratCom COE. Ekspert D esitab küsimuse, mida teeb Lääs, kui Venemaa Föderatsioon süüdistaks näiteks NATO StratCom COE-t või NATO Küberkaitsekeskust, et need olevat rünnanud Venemaa Föderatsiooni.⁶⁴

Ekspert A tõi välja meedia rolli ühiskonna arusaamade ja avaliku diskussiooni kujundamisel. Ta nimetas hübriidohte, millele tuleb samuti tähelepanu pöörata:

- polariseerumine;
- radikaliseerumine;
- usalduse kaotus avatud dialoogi suhtes;
- usalduse kaotus meedia vastu, kuna meedia kaotab neljanda võimu staatuse;
- meedia fragmenteerumine – pole ühist platvormi riigi jaoks, st raske jõuda sihtauditooriumini;
- desinformatsioon;
- usalduse kaotus demokraatliku süsteemi vastu (otsene oht demokraatliku ühiskonna jaoks);
- usalduse kaotus riigi struktuuride vastu;
- usaldamatus jõustruktuuride suhtes.⁶⁵

Priit Saare sõnul on Eestile kõige suurem oht ülereguleeritus, jäikus ja sellest lähtuv aeglane otsustamine, samuti üksteise töö dubleerimine. Saare väitel see kulutab aga aega ja raha, „aga ikka kirjutavad ametnikud direktoritele ühesuguseid jutupunkte eri koosolekute tarbeks”.⁶⁶

Saare arvates kuuluvad hübriidohtude sekka „kindlasti kõik luuretegevusega seonduvad erioperatsioonid. Olgu siis otseselt kellegi värbamine, aga ka mõjuagentide ja nn kasulike idiotide kasutamine näiteks mingite Venemaa Föderatsioonile oluliste riiklike protsesside elluviimiseks või edendamiseks. Või vastupidi, Eestile oluliste protsesside takistamiseks”.⁶⁷ Priit Saar tõi näitena asjaolu, et „kui mingid olulised strateegilised hanked venivad või neid takistatakse, siis ei ole välistatud, et seal taga on hübriidne erioperatsioon. Kindlasti on hübriidsõja mõte ka see, et destabiliseerida olukorda Eesti poliitilise keskkonna lõhestamise teel”.⁶⁸ Saar tõi välja veel ühe näite võimalikust hübriidsest olukorrast.

⁶³ Intervjuu ekspert D-ga, 19.05.2019.

⁶⁴ Intervjuu ekspert D-ga, 19.05.2019.

⁶⁵ Intervjuu ekspert A-ga, 08.05.2019.

⁶⁶ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁶⁷ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁶⁸ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

Meil on tekkinud olukord, et me küll ei tea kindlalt, kas mõni partei on seotud Vene rahaga nagu mõne teise riigi erakond, aga saavutatud on see, et Eesti on poliitiliselt täielikult lõhenenud. Väga terav poliitiline vastasseis on kindlasti Venemaa Föderatsiooni huvides. Selline olukord on tekkinud paljudes Euroopa riikides, kusjuures mõnes neis on selged märgid, et lõhestumise taga on Vene eriooperatsioonid.⁶⁹

Priit Saare kinnitusel kuulub majanduslik mõjutamine samuti hübriidelementide sekka. Mingisugused tundmatud ettevõtted ostavad näiteks Eestis maid või firmasid kokku: „Ma ise olen pidanud üheks hübriidelemendiks ka seda, mis ilmneb spordis. Näiteks Kalev mängib Vene korvpalli kõrgliigas VTB. Venelased tegutsevad aktiivselt selle nimel, et luua Eestisse samuti jäähoki KHL klubi. See võib olla lihtne sporditegevus, aga võib-olla ei ole”.⁷⁰ Kui Eestis toimuksid näiteks diversiooniaktid, terroriaktid, massirahutused, meelevaldused, siis oleks see Priit Saare arvates juba klassikalisem hübriidne ohustsenaariumi realiseerumine. Sellisel juhul oleks Eestis midagi maha magatud.⁷¹

Ühe näitena tõi Priit Saar välja järgmise sündmuse.

*Üks väga veider sündmus toimus tänavu maikuus Narvas, kus tekkis ulatuslik elektrikatkestus, kusjuures Enefit280 õliteshas jäi samuti Eleringi alajaamast sõltumatult seisma. Kas me alati teame, mis millegi taga on? Kui tekib elektrikatkestus, siis kas see oli lihtsalt elektrikatkestus või soovib vastane jätta ainult mulje, et tegemist oli pelgalt õnnetusega. Kindlasti on üks hübriidne meede mulje jätmine, et riik ei saa teenuste osutamisega hakkama ega suuda piisavalt kiiresti reageerida.*⁷²

Mitu aastat tagasi toimus juhtum, kui Sonda ja Tapa vahel lekkis kahest kohast kütuse-tsistern. Hiljem tuli välja, et üks kruvi oli lahti keeratud või kinni keeramata jäetud. Ei ole välistatud, et nii sooviti tekitada looduskatastroof.⁷³

Kindlasti on hübriidne oht ka organiseeritud kuritegevuse ärakasutamine, salakaubavedu, politseinike ja piirivalvurite korrupsioon. Hübriidohud on mitmetahulised. Põhiline on see, et ei pruugi alati teada, et seal taga on hübriidne oht. Ei tunne lihtsalt ära. Eestis käib hübriidsõda, seetõttu peavad Eesti turvalisuse eest vastutavad ametkonnad ja kriisireguleerijad olema keskmisest paranoilisemad. Julgeolekuametnikud peaksid igal juhul kahtlustama rohkem kui vähem, sest Kreml on väga loominguline ja paindlik ründavate tegevuste väljamõtlemisel.⁷⁴

2.5. MILLISED ON HÜBRIIDSÕJA VAHENDID?

Priit Heinsoo arvates võib hübriidohu tunnuseks olla „ühiskonna lõhestamine rahvuse pinnal ning see omakorda seondub valeinfo levitamisega ja infoväljades olekuga”.⁷⁵

Heinsoo arvates oluline on siinpuhul järgmine:

Millistes infoväljades inimesed on, millise infoga opereeritakse, milliseid kuvandeid neile luuakse? Kogu selline ühiskonna lõhestumus, sotsiaalne lõhestumus, mis võib

⁶⁹ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷⁰ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷¹ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷² Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷³ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷⁴ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

⁷⁵ Intervjuu Priit Heinsooga, 21.05.2019.

omakorda tekitada pingeid, mis omakorda tekitavad massilisi korratusi. Samamoodi massilised korratused, kui tekitada neid näiteks rahvuste pinnal (kui võtame näiteks Venemaa suunal). Venemaa suunal on oluline kaasmaalaste poliitika küsimus. Ja kui tekitada massilised korratused valeinfo pinnalt, siis annab seda sõnastada kui rünnakut kaasmaalaste vastu.⁷⁶

Lisaks tõi Priit Heinsoo äärmusrühmituse kasutamise näiteks Odini sõdalased. Heinsoo tõdeb et marurahvuslus on oht.⁷⁷

Ekspert E loetledes hübriidsõja vahendeid:

terrorism (diversioonid ja sabotaaž, nn rohelised mehikesed, eraarmeed);

luure;

meediaga manipuleerimine ja propaganda (trollimised ja valeinfo, halvustavad narratiivid);

küberluure, süsteemide halvamine;

integratsiooni takistamine, nn viienda kolonni ära kasutamine;

organiseeritud kuritegevus, majanduslik mõjutamine;

vastase rahvusvahelise maine kahjustamine, riigipiiri pidavuse kahtluse alla seadmine.⁷⁸

Ekspert E sõnul on just need valdkonnad, mida peetakse tavapäraselt asümmeetriliste ohtude vahenditeks. Sellised tegevused on hübriidsõja peamised vahendid.⁷⁹ Ta meenutas kunagist KGB meetodit vastase mõjutamiseks, kui jaotati tegevused faaside kaupa järgmiselt:

Õonestustegevus ehk ühiskonna demoraliseerimise faas – pikk ja strateegiline protsess, mis võib võtta aastakümneid. Edukus sõltub ühiskonna sidususest. Õonestaja poolt vaadatuna on tähtis, et see protsess käiks pidevalt, demoraliseeriks ühiskonda ja kujundaks teatud põlvkondades välja hoiakud, mis on vajalikud järgmiste faaside käivitamiseks. Esmane eesmärk on panna ühiskond kahtlema, tekitada alternatiive peasuundadele, põhiväärtustele (uus normaalsus) – see on eelduseks, et pind hakkaks virvendama. Ühiskonnas kerkivad esile teemad, mis ei ole tegelikult olulised, pakutavad alternatiivid sunnivad arutlema ja kõrvale kalduma peateljelt – nii tekivad vastuolud. Just selles faasis on riigi sekkumine vajalik ja siin on võimalik olla edukas, st hoida ära järgmisi faase. Vajalik on õonestusvastane tegevus, mida saab nimetada põhiseadusliku korra kaitseks, kitsamalt võttes olgu see vastuluure, propaganda ja valeuudiste avastamine, äärmusluse tõkestamine, terrorismivastane või korruptsioonivastane võitlus selle hulgas.⁸⁰

Destabiliseerimine – konfliktieelne faas, ettevalmistus konfliktiks. Õonestustegevuses on kaardistatud need konkreetset valdkonnad või teemad, mis panevad ühiskonna gruppe valjemini omavahel suhtlema kuni selleni välja, et tekib soov teineteisega võidelda. Mida

⁷⁶ Intervjuu Priit Heinsooga, 21.05.2019.

⁷⁷ Intervjuu Priit Heinsooga 21.05.2019.

⁷⁸ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁷⁹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁸⁰ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

kõvem võitlus, seda parem. Destabiliseerimise faasis selgub, mida kasutada reaalseks konfliktiks. Konflikti loomiseks võidakse kasutada uinutatud agentuuri, mõjuagente, uusi rahvaliidreid, kes aitavad pinget tõsta.⁸¹

Konflikti loomine – konkreetne sündmus, ajend, mis põhjustab riigis suure ebastabiilsuse, vägivaldalaadne, riigivõimu paralüüsimise jne. Ka siin võidakse lavastada olukordi, kasutada õpetatud provokaatoreid, sabotööre või diversante, kes peavad õiget hetke ära kasutades midagi sellist toime panema, millest tekiks riigivõimu ohustav konflikt.⁸²

Lahenduse pakkumine – küllalt keeruline faas, kuid just selle nimel on ründaja tegutsenud. Ründaja ise pakub variandi kriisi lahendamiseks, teeb seda kas avalikult ja otse või varjatult ja salaja. Näiteks ilmuvad inimesed või teatavad jõud riigist seest, kes teavad lahendusi ja kellel õnnestubki edu saavutada. Tõsi, vastase enda varjatud abiga, kuid kõik peab näima legalne.⁸³

Ekspert A arvates ei ole Eestis siiski spetsiifilisi hübriidohte, kuid tema arvates on olemas reaalsed küberohud. Potentsiaalselt haavatavad on mitmed valdkonnad, nagu teatud veebipõhiste teenuste kättesaadavus, sekkumine poliitilistesse protsessidesse libauudiste abil. Üks erivorm on valitsusasutuste veebilehekülgede küberründamine või nende narritamine, „millest võib tuleneda otsene maine kahjustamine, avaliku rahuloluga manipuleerimine, sihitud küberrünnakud elutähtsate süsteemide pihta, nagu pangandus, elekter, mobiilside. Hübriidsemaks võib kujuneda avaliku rahuolumatuse provotseerimine. See võib toimuda ükskõik kus, sihtgrupp võib olla erinev. Sihtgrupiks ei pea olema tingimata venekeelne elanikkond, vaid teiste seas ka vaesemad EKRE toetajad.”⁸⁴

Ekspert A tõi välja võimaliku hübriidse stsenaariumi: „Lastakse lahti kuulujutt, et nt Tallinna lennujaama toodi lennukitega pagulasi ja et nad elavad hotellis.” See võib tekitada pahameelt ja rahulolematust EKRE toetajaskonna seas. Eksperti sõnul „on hübriidus mitmeastmeline protsess ja kõik, mis destabiliseerib, väärrib toetamist, sealhulgas nt kasulikud idioodid.”⁸⁵

⁸¹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁸² Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁸³ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁸⁴ Intervjuu Kaitseväe ekspert A-ga, 08.05.2019.

⁸⁵ Intervjuu Kaitseväe ekspert A-ga, 08.05.2019.

3. REAGEERIMINE JA TOIMETULEK HÜBRIIDOHTUDEGA

3.1. TOIMETULEK

Korraldajate kohaselt on kõik ametid ja inspeksioonid erikorraldajateorganid, kelle ülesanne on tegeleda oma vastutusalasse kuuluvate ohtudega. Lisaks sellele on politseile pandud üldkorraldajateorgani ülesanne, mis tähendab seda, et politseil on alati tegutsemise kohustus, kui pädev korraldajateorgan ei saa õigel ajal tegutseda või olukord ei kuulu kellegi pädevusse. Seega peab tugev korraldajate ja eeskätt ohtude ennetamine takistama nende eskaleerumist. Eeltoodu on kindlasti oluline hübriidohtude märkamisel, äratundmisel, tõkestamisel või kriitilisemal juhul hübriidkorraldajateorganite kõrvaldamisel.

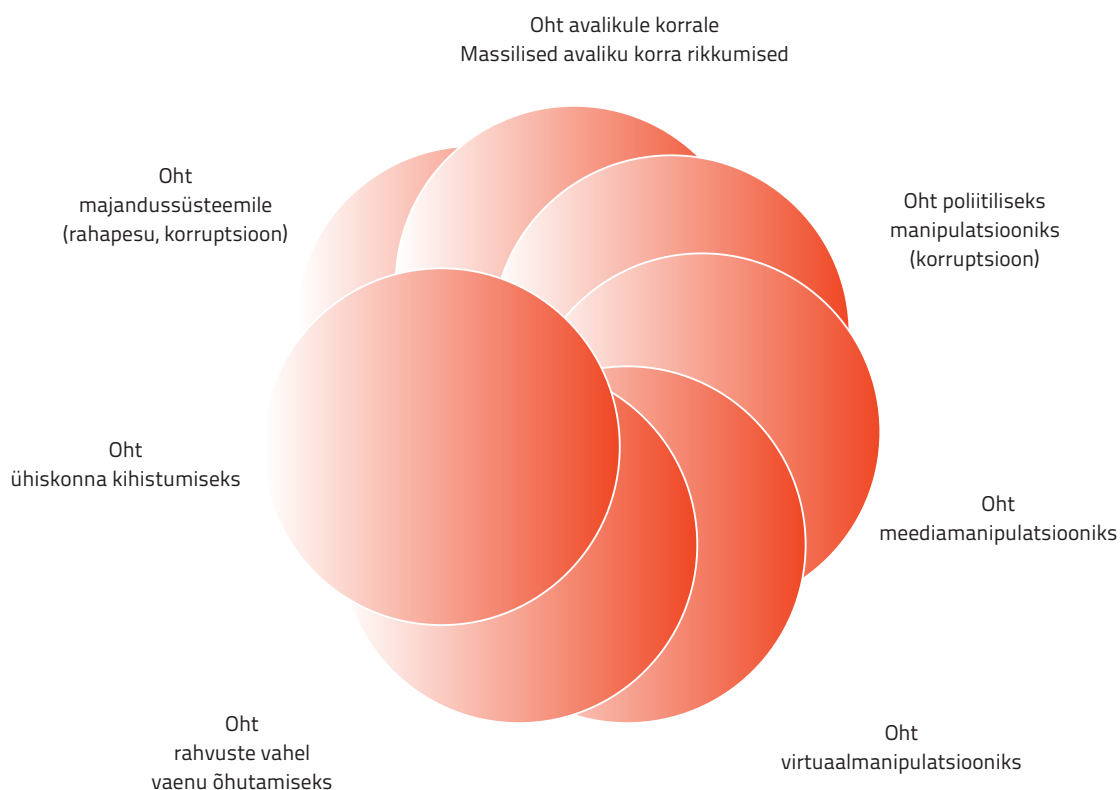
Rääkides riigi tegutsemisest ohtude ennetamiseks, tuleb algatuseks selgitada abstraktse ohu mõistet. Mait Laaring on doktoritöös analüüsinud abstraktse ja konkreetse ohu vahetust ja toonud välja järgmist: „Abstraktne oht puudutab mõttelisi (tüüpiliselt isoleeritud), konkreetne oht aga tegelikkuses eksisteerivaid kausaalsuhteid. Abstraktne oht on teatud konkreetsete ohtude üldistamise tulemus. Ainuüksi kujutus ohtlikust situatsioonist (nt pelk teadmine sellest, et õhukesele jääle minek on ohtlik tegevus, isegi kui sellist olukorda tegelikkuses ei esine) ei ole oht kõnealuse eelnõu tähenduses. Sellist kujutletavat ohtu, mida tegelikkuses ei esine, võib vastandina konkreetsele ohule nimetada abstraktseks ohuks.”⁸⁶ Abstraktne oht on olukorras, mis on hüpoteetiline, tüüpiline ja mõtteliselt ettekujutatav.⁸⁷

Rääkides hübriidohtudest, tuleb kindlasti märkida, et nende puhul võib toimuda ohu-olukorra areng või eskaleerumine ja see võib olla pikem protsess, milles esimesed märgid võivad saada alguse juba lihtsate tasandil. Seega tuleb arvestada, et hübriidohtudega tegelemine saab oma volitused juba abstraktse ohu tasandil.

Rahu olukorras on ohtudega tegelemine korraldajateorganite igapäevane töö inspeksioonilase järelevalve käigus. Tõsi, ka abstraktse ohu puhul on oluline, et KorS § 5 lõike 7 teine lause sätestab, et ohu ennetamine on muu hulgas teabe kogumine, vahetamine ja analüüs, toimingute kavandamine ja elluviimine ning riikliku järelevalve meetmete kohaldamine avalikku korda tulevikus ähvardada võivate ohtude tõrjumiseks, sealhulgas

⁸⁶ Laaring 2015: 60.

⁸⁷ *Ibid.*

JOONIS 1. HÜBRIIDOHUD

süütegude ennetamine. See on nii tavalises töökorralduses. PS kommentaarides on märgitud: „Seevastu olukorras, kus riigi eksistents, julgeolek ja turvalisus on ohustatud, ei ole võimalik tavapärase rahuaegsete õigussuhete raames riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda kaitsta. Vahtu sõjalise ülesande täitmine nõuab vastase võimalikult tõhusat purustamist struktuuride abil, millele on omased võimu kontsentratsioon, käsuhierarhia ja salajasus.”⁸⁸ Hü브리idohud on kindlasti eelmainitud olukorra osa.

Eeltoodud lõigus on kasutatud mõistet „rahuolukord” ja toodud välja rahuolukorrast erinev olukord. Selleks on kaitseolukord, mis on uus õigusemõiste ja mida on kavandatud tuua Eesti õigusesse riigikaitseseaduse kaudu. Justiitsministeeriumi eestvedamisel on tehtud ära suur töö ja revideeritud riigikaitseõigust, mille tulemusena on vormunud riigikaitseseaduse eelnõu, mis on saadetud riigikogule. Selles eelnõus defineeritakse ära kaitseolukord. Vastavalt eelnõu §-le 3 on kaitseolukord sündmus või sündmuste ahel:

- 1) mille tagajärjed ohustavad vahetult Eesti riigi iseseisvust ja sõltumatust, territoriaalset terviklikkust, põhiseaduslikku korda või kogu ühiskonna elukorraldust ning
 - 2) mille lahendamine ei ole võimalik käesolevas seaduses sätestatud alustel ja korras juhtimiskorraldust ning isiku põhiõigusi ja -vabadusi piiravaid meetmeid rakendamata ning isikuid, vahendeid ja varusid kaasamata.
- (2) Lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatule käsitatakse kaitseolukorrana sündmust või sündmuste ahelat, millest tuleneb vajadus osaleda käesoleva

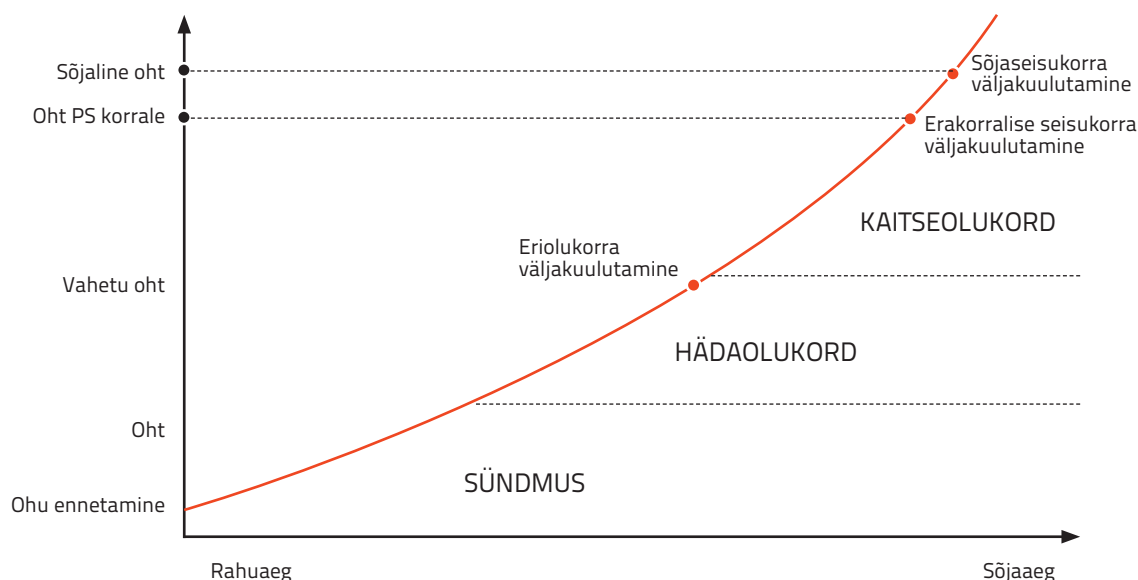
⁸⁸ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, <https://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=136> (viimane külastus 27.11.2019).

seaduse § 85 punktis 1 nimetatud kollektiivse enesekaitse operatsioonil või korraldada mobilisatsioon või demobilisatsioon, kui käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 2 sätestatud tingimused on täidetud.⁸⁹

Eelnõu seletuskirja kohaselt hõlmab kaitseolukord kõiki neid sündmusi, mis võivad ohustada riigi julgeolekut, põhiseaduslikku korda ja rahva eksistentsi, st need on sündmused, mille mõju on laiaulatuslik (puudutab kogu ühiskonda) ja kus riigil on vaja asuda tegema ettevalmistusi, et end ähvardavate või realiseerunud ohtude eest kaitsta. Kaitseolukorraga võib olla tegemist, kui pannakse toime Eesti põhiseadusliku korra vägivaldse kukutamise katse, toimuvad ulatuslikud terroristlikud tegevused või vägivaldaga seotud kollektiivsed surveaktsioonid, vägivaldselt isoleeritakse mõni Eesti paikkond, toimub relvastatud rünnak Eesti riigi vastu.⁹⁰

Seega võivad sellisteks juhtudeks olla massirahutused (kogemus 2007), migratsioonisurve piiridele, massilised küberründed, mis halvavad infrastruktuuri või tööstuse. Ehk siis olukorrad, mis eeldavad ohtude ennetamist tasandil, mis on lähedal või tingivad hädaolukorra sõjaseisukorra väljakuulutamise.

Olukorra muutust ja seost ohtudega ilmestab hästi allolev joonis, mis on esitatud eelnõu seletuskirjas.

JONIS 2. OHTUDELE REAGEERIMISE SÜSTEEM, KUI OHT ESKALEERUB LINEAARSELT⁹¹

Selleks et tulla toime hübriidohtudega, võib olla vaja kaasata tavapärasest rohkem ressursse. Nendel puhkudel tuleb rääkida kahest kaasamise suunast: siseriiklike ressursside ja välisressursside kaasamine.

Rääkides siseriiklikest ressurssidest, siis näeb korrakaitseaduse § 16¹ ette Kaitseväge ja Kaitseleidu kaasamist avaliku korra kaitseks, sh riigipiiri valvamisega. Samuti on võimalus kaasata kaitseväge näiteks massilise korratuse tingimustes. Samuti ei teki probleeme kaa-

⁸⁹ Riigikaitseaduse eelnõu (112 SE), kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/94bd4697-41b5-4e9f-80f1-bda86715146e/Riigikaitseadus>

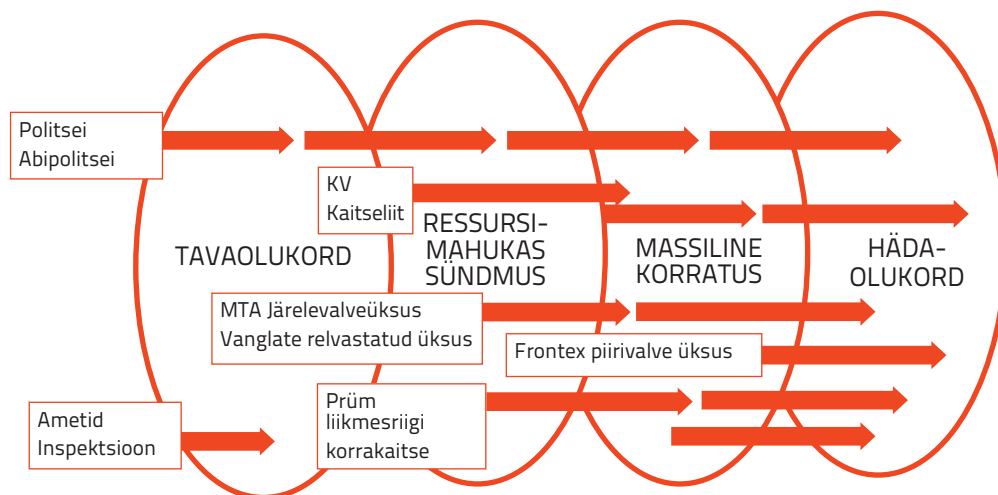
⁹⁰ Riigikaitseaduse eelnõu (112 SE) seletuskiri lk 20–21, kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/94bd4697-41b5-4e9f-80f1-bda86715146e/Riigikaitseadus>

⁹¹ Tuleb silmas pidada, et ohud ei pruugi alati lineaarselt eskaleeruda. Näiteks võib põhiseaduslikku korda ähvardav oht saabuda kohe ilma eelneva ilmnemiseta. Riigikaitseaduse eelnõu (112SE), seletuskirja lk 22, kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/94bd4697-41b5-4e9f-80f1-bda86715146e/Riigikaitseadus>

samisega rahuaja tingimustes, olgu selleks siis NATO tippkohtumise turvalisuse tagamine või muu kõrge ohuastmega üritus. Probleem võib aga tekkida siis, kui olukord läheneb tingimustele, mis eeldab mobilisatsiooni ja kaitseväl on vaja täita sõjalised ametikohad, millest ei jää üle ressursse siseturvalisuse lisatoetuseks. Selle olukorra lahendamiseks on vaja selgitada välja need isikud, kes ei kuulu mobilisatsiooni alla, ja hinnata, kas ja millise reservi saavad nad moodustada ning kas neid on võimalik kaasata turvalisuse tagamisse. Samuti näeb korrakaitseadus ette võimaluse kaasata teiste riikide pädevaid asutusi ja ametnikke korrakaitseesse⁹²

Siinkohal võib välja tuua nn Prümi lepingu⁹³ alusel tekkiva võimaluse kaasata isikuid korrakaitseesse või Frontexi määruse⁹⁴ alusel EL-i piirivalvejõudude kaasamise.

Alloleval joonisel on esitatud võimalikud ressursid teatud olukordades kasutamiseks. Nagu võib näha, siis ühes ohuga kasvab ka olukorra lahendamise kaasatavate ressurside hulk. Siit tekib aga küsimus, milline on nende ressurside koostoime. Me korraldame reservõppekogunemisi, mis on vajalik just valmisoleku harjutamiseks. Siinkohal on oluline harjutada ka olukordi, mis algavad massirahutustest või massimigratsioonist, ja kaasata seejuures välispartnereid. Siinkohal on silmas peetud eelkõige Prümi lepingu alusel korrakaitseesse kaasamist ja Frontexi piirivalveüksuste kaasamist. Seda piiripealsetes olukordades, kus rahuolukord on muutumas kaitseolukorraks.

JOONIS 3. ERINEVATE OLUKORDADE LAHENDAMISELE KAASATAVAD RESSURSID

⁹² KorS § 3 lõige 1. Välislepingu või Euroopa Liidu õigusakti alusel võib kaasata avalikku korda tagama Eesti Vabariigi territooriumil teise riigi pädeva haldusorgani või Euroopa Liidu pädeva asutuse. Teise riigi pädeva haldusorgani ametiisiku osalemise korrakaitseorgani tegevuses otsustab asjaomane minister, kui välislepingust või Euroopa Liidu õigusaktist ei tulene teisiti. Kaasatud organil on Eesti territooriumil pädevus ja volitused Euroopa Liidu õigusakti või välislepingu kohaselt.

[RT I, 13.03.2014, 4, jõust. 01.07.2014]

(11) Teise riigi pädeva asutuse ametiisik, kes osaleb politsei tegevuses, võib Eesti territooriumil kohaldada käesoleva seaduse §-des 30, 32, 39, 46, 47 ja 49 sätestatud meetmeid, kui seadusest, välislepingust või Euroopa Liidu õigusaktist ei tulene teisiti.

⁹³ Prümi leping <https://www.riigiteataja.ee/akt/12984757>

⁹⁴ EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2016/1624, 14. september 2016, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2016/399 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 863/2007, nõukogu määrus (EÜ) nr 2007/2004 ning nõukogu otsus 2005/267/EÜ, kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R1624&from=EN>

3.2. SOOVITUSED

Eksperdid on andnud soovitusi, kuidas käituda hübriidses olukorras ja kuidas tõhusalt seista vastu hübriidsetele ohtudele. Infosõda on vaid üks valdkond, kus tuleb seista vastu hübriidohtudele.⁹⁵ Alljärgnevalt on esitatud mõned ekspertide soovitusel, mida tuleks teha hübriidohtude korral. Näiteks tõi **ekspert E** välja kirjanduse ja konverentside olulisuse, rõhutades, et nii julgeolekukirjanduses kui ka konverentsidel on väga oluline „arutada revolutsiooniteooriaid ja selleni viivate tingimuste analüüse”.⁹⁶ Tema arvates on tähtis arvestada tänapäevaste näidetega Gruusiast, Põhja-Aafrikast, Ukrainast, Põhja-Makedooniast jne.⁹⁷

Hübriidsõja ja sellega kaasnevate ohtude maandamine on väga oluline riigi toimimise ja jätkusuutlikkuse seisukohast. **Ekspert E** arvates seisneb hübriidsõja ja selle ohtude maandamine rahu ajal põhiseadusliku korra kaitses, samuti vastuluures ning vaenuliku mõjutustegevuse väljaselgitamises ja vastumõjus. See on riigi sisejulgeoleku igapäevane töö ja Eestis kuuluvad need tegevused Kaitsepolitsei ameti tööülesannete hulka.⁹⁸

Ekspert E rõhutas, et vastast ei tohi kunagi alahinnata, ning tema arvates peab aru saama vastase strateegilistest eesmärkidest ja taktikalise käitumise viisidest.⁹⁹

*On vaja vahet teha, mis on poliitiline õigustus või ettekääne ja mis on tegelik eesmärk. Hübriidsõdalane loob ise võimalused ja kasutab ära vastases tekkinud segadusi ja probleeme, st ta ise ei peagi alati vaeva nägema konflikti punumisel. Manipuleeritakse väärtustega, tekitatakse või kahandatakse hirmu, õhutatakse mingil viisil käituma, suunatakse aktsepteerima kahjusid, st kokkuvõttes luuakse uut normaalsust, mis ei luba olukorda adekvaatselt hinnata.*¹⁰⁰

Ekspert E tõi välja huvitava fenomeni, millele peaks hübriidohtude kontekstis tähelepanu pöörama.

*Selleks on julgeolekuohud, mis on suunatud otsustaja kui indiviidi mõjutamisele. See on väga personaalne lähenemine selleks, et vastane saavutaks oma loodetud eesmärgi, mõjutades konkreetset otsustajat. Eesmärk on suunata otsustajat vastu võtma just selliseid otsuseid, mis on ründajale kasulikud, kuid otsustaja arvab, et ainult sellise otsuse ta saabki antud olukorras teha, need on kasulikud temale, tema üksusele ja riigile. Seda meetodit, õigemini meetodi kompleksi, tuntakse ka reflektiivse kontrolli või maskirovka nime järgi. Lühidalt öeldes on eesmärk kontrollida ja mõjutada otsustajat, kujundades enne tema otsustuskeskkonda selliselt, et ta saaks vastaselt oma otsustuseks info, vajaliku tausta, pildi või emotsiooni. Näiteks arvestatakse otsustaja keevaverelisust või tema tüüpilisi esmareaktsioone kriitilises olukorras, teatakse, milliseid uudiseid ta vaatab ja mis kujundavad tema meeleolu või päevahoiakuid. Refleksiivse kontrolli sihtmärgid on otsustusprotsess, individid, kes otsustab, ja kogu ümbritsev kultuuriline kompleks.*¹⁰¹

Holger Mölderi arvates on selleks, et paremini valmistuda hübriidseks konfliktiks ja hübriidsete ohtudega toimetulekuks, vaja luua ühiskonna suuremat sidusust, samuti on vaja laiapinnalist julgeolekukontseptsiooni, kus riigi kaitsevõime ei sõltu vaid tankide ja

⁹⁵ Hellman, Wagnsson 2017: 153–170.

⁹⁶ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁹⁷ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁹⁸ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

⁹⁹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹⁰⁰ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹⁰¹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

soomukite arvust, vaid kus ollakse valmis võimalikult varajases hübriidsõja staadiumis ennetavalt märkama ja likvideerima erinevaid hübriidseid ohtusid.¹⁰²

Ekspert A rõhutas, et hübriidse ohu puhul on alati oluline riigi nähtav kohalolek: politseipatrullid tänavatel, riik jõustab seadusi ja need on kõikidele ühtmoodi täitmiseks.¹⁰³

Julgeolekuekspert **Erkki Koort** tõi välja konkreetsed ettepanekud, mida võiks rakendada hübriidkonflikti olukorras.

Üks asi, mis on hübriidkonflikti tingimuses ülioluline, on kuvandi loomine, et me suudaks oma sõnumeid viia maailma nii välisministeeriumi kui ka ajakirjanduse kaudu. Lähimõtlemine, mis meid hübriidse konflikti käigus aitab ja millega loome näivust. Kui võtame kas või sellise asja nagu lõunapiiri sulgemine, piirikontrolli taaskestamine, siis tegelikult tasub mõelda, kas see aitab meid hübriidkonflikti tingimustes. Miks me seda teeme? Suure tõenäosusega ei tule Läti kaudu Läti äärmuslased midagi Eestisse korraldama. Tasub mõelda, kas see paarkümmend lätlast või Läti venelast või Läti äärmuslast on nii suur oht, et sinna rakendada sadu politseinikke. Tegelikult, kuidas me piiri sulgeme? Võtame idapiirilt väljaõppinud personali ära, tihendame neid kohti mitte nii kogenud personaliga ja toome seda pädevat ja mitte nii pädevat personali lõunapiirile. Niimoodi lahustame oma niigi nappi võimekust.¹⁰⁴

Samuti rõhutas Erkki Koort, et kriisi ajal ei ole võimalik kõiki politseinikke muuta kiirreaageerijateks, sest riigile on vaja samuti tavapatrulle. Koort soovitas järgmist:

Siseministeerium peaks mõtlema tsiviilmobilisatsiooni arendamisele. Samas on hübriidse konflikti jaoks mõned meetmed olemas: Atlase võrgustik (eriüksused), Prümi leping, samuti FRONTEX. Saaks kaasata FRONTEX-i piirivalvureid liikmesriikidest, kokku on neid Euroopas 10 000 (liikmeteks Euroopa Liit, Norra, Šveits, Liechtenstein).¹⁰⁵

Erkki Koort rõhutas missioonikogemuse olulisust politsei jaoks.

Tähtis on, et politseis oleks inimesi, kes on käinud sõjalise missiooni piirkonnas või tsiiviilmissioonil. Politseinik läheb missioonile, aga ta ei saa pärast seda enam tulla tagasi politseisse, sest ta lükatakse organisatsioonist välja. Kummaline on see, et need, kes on käinud missioonil, need, kes on sõda näinud, lükatakse välja ja need, kes ei ole sõda kunagi näinud, püüavad hübriidkonfliktiks valmistuda. See ei kõla kuidagi kokku. Kaitseväes on niimoodi, et ohvitser peabki käima missioonil, muidu ta ei saa karjääri teha. Miks sõjaväelased missioonil käivad? Selleks, et sõjaolukorras oleksid varustusliinid katsetatud, et oleks ühiskonnas inimesi, kes on sõda näinud. Sellistest inimestest on suur puudus. Politseis võiks praegust olukorda parandada kas või sellega, et teatud ametikohast alates ei saa paguneid juurde, kui ei ole käinud missiooni või olnud lähetuses mõnes teises asutuses – Välisministeerium, Siseministeerium, Kaitseministeerium või Sisekaitseakadeemia näiteks. Ei saa nii olla, et töötad terve elu Suure-Jaanis politseinikuna, tuled Tallinna ja hakkad valmistuma hübriidkonfliktiks, sul ei ole eeldusi, sul ei ole teadmisi, sul ei ole kogemust. Kõik need on oskused on missioonidel omandatavad. Miks mitte kasutada neid inimesi, kellel on see kogemus olemas. Meil on inimesi niigi vähe.¹⁰⁶

¹⁰² Intervjuu H. Mölderiga, 27.05.2019.

¹⁰³ Intervjuu ekspert A-ga, 08.05.2019

¹⁰⁴ Intervjuu Erkki Koortiga, 27.05.2019.

¹⁰⁵ Intervjuu Erkki Koortiga, 27.05.2019.

¹⁰⁶ Intervjuu Erkki Koortiga, 27.05.2019.

Koorti sõnul peaks politsei, piirivalve ja ka teised ametid kasutama hübriidolukorras tänapäevast ehitustehnikat.

*Kaitsevägi on broneerinud terve portsu ehitustehnikat, näiteks ekskavaatoreid kaitseliinide rajamiseks. Need ei ole pidevalt kaitseväe kasutuses, aga need on valmisolekus. Neid saab kasutada juhul, kui tekib mingi probleem. Sõja- või sõjale eelneva hübriidohu tingimustes tuleb need anda politsei, piirivalve ja kaitsepolitsei käsutusse selleks, et hoida ära järgmist hübriidetappi. PPA-l peab olema võimekus tehnikat vastu võtta ja aru saada, mis juhtuma hakkab. Samas peab riigis kokku leppima, et hübriidkonflikti tingimustes ei ole kõik riigi ülesanded sama olulised kui rahuajal. Samuti on mõned tööd riigi eksisteerimise seisukohast vähem tähtsad.*¹⁰⁷

Üks oluline asi, mida **Erkki Koort** rõhutab, on see, et hübriidolukord ei ole midagi sellist, millega tegeleb esimesena sõjavägi. Ta juhib tähelepanu sellele, et kui hübriidkonflikt areneb jõudsalt, siis on Eestis juba tõsine probleem ja kui küsimus seisneb riigi ellujäämises, siis on pigem parem, kui kaitsevägi on tänaval. Hübriidkonflikti tingimuses on ülioluline kuvandi loomine. Peamine asi on viia oma sõnumeid maailma ja teha seda nii välisministeeriumi kui ka meedia kaudu. On vaja läbi mõelda, mis võib Eestit hübriidse konflikti käigus aidata ja mille abil saab luua näivust.¹⁰⁸

Ekspert E on veendunud, et hübriidohud saavad tekkida nähtamatu asümmeetrilise sõja kontekstis. Ta arvab, et oma olemuselt need julgeolekuohud „ohustavad riiki ja on põhjustatud teise riigi poolt. Seejuures ei ole tähtis, kes on ära kasutatavad mängijad, millised on või kellele kuuluvad vahendid. Loomulikult teel tekkinud sisekriisi, mis ikka aeg-ajalt tekib, kasutab välisriik osavalt ära.”¹⁰⁹

Ekspert E rõhutab, et on oluline teada seda, millised on julgeolekuohud ning riigi haavatavused, samuti millised on olnud julgeolekuohud ning julgeolekut ohustanud sündmused minevikus. Lähtuvalt sellest saab hinnata ja prognoosida, millised võiksid olla tulevikus julgeolekuohud. Just need ongi olulised esmased küsimused: kuidas tulevikuohute ära tunda ja kuidas vähendada haavatavust julgeoleku valdkonnas?¹¹⁰

Praktilisemast poolest tasuks esile tuua alljärgnevatid aspekte, mis aitavad vastu seista vaenulikule õõnestustegevusele kui asümmeetriliste ohtude esimesele lainele. Just selles faasis on võimalik kõige tõhusamalt rakendada riigi võimekust ja legaalseid demokraatlikke võimalusi ning kasutada ressursse selleks, et ennetada ja tõkestada julgeolekuohute. Oluline on pidada meeles, et kriisi puhul ja konventsionaalse rünnaku ajal on segadust väga palju.¹¹¹

Nagu Holger Mölder arvab ka **ekspert E**, et hübriidohtudega tuleb tegeleda igakülgset, kuna see pole mitte ainult julgeolekujõudude, politsei või kaitseväe roll ja kohustus, vaid kogu ühiskonna panus on säilitada Eesti põhiseaduslik kord, Eesti väärtused ja heaolu, kindlustada elutähtsate teenuste toimimine ning hoida ära vandaalitsemit.

Kaasatud peaksid olema poliitilised-, majandus- (äri), teadusringkonnad jt. Selleks mõningad märksõnad: vähendada sisenõrkusi ja haavatavusi, selge heidutus – ründamise hind (mitte tingimata majanduslik kalkulatsioon) peab olema vastasele kõrge, ohuinfo jagamine, mis võimaldaks inimestel märgata ohte, ühiskonna ühiväärtuste

¹⁰⁷ Intervjuu Erkki Koortiga, 27.05.2019.

¹⁰⁸ Intervjuu Erkki Koortiga, 27.05.2019.

¹⁰⁹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹¹⁰ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹¹¹ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

hoidmine (see, mis seob ja loob kindlustunde, sümbolid, positiivsed liitvad teemad ja sündmused, nagu riigi tähtpäevade tähistamine või laulupidu), diplomaatilised pingu- tused ja meie rahvusvahelise positsiooni tugevdamine, laiapindne koostöö harjutamine kriisidega toime tulemiseks, tõhus ja adekvaatne informeeritus vastasest ja ohtudest (luure ja vastuluure töövõime tõhustamine), varajase hoiatuse toimimine (monitoo- rimine, kriisikommunikatsioon, strateegiline kommunikatsioon, sh proaktiivsed tege- vused), asjatundlik ja harjutatud juhtimine (juhtide kompetents ja võimed), rahvusva- heline toetus (usaldusväärsed liitlassuhted ja rahvusvaheline maine), psühholoogiline kaitse (ohuteadlikkus ja teadmine, kuidas käituda – teadmatus ja oskamatus põhjustab hirmu).¹¹²

Laiapindne lähenemine riigi kaitsele eeldab aga rohkem usaldust. See tekib ühise tegutse- mise ehk õppimise ja harjutamise kaudu. Demokraatlikus riigis on oluline kaal otsustajate informeeritusel ja nende arusaamisel julgeolekuolukorrast, nii sünnivad kiired ja õiged otsused. Informatsiooni on tänapäeval väga palju ja allikaid on samuti tohutul hulgal. Iga inimene võib teada ühest või teisest valdkonnast midagi, mistõttu võib julgeolekuanalüü- tikutel olla raske üllatada otsustajaid. Samas on just julgeolekuanalüütikute hinnangutel ja soovitusel oluline kaal, et viia juhid kurssi olukorraga. Kindlasti tuleb tunda vastast, sest vastase hübriidsõja kontseptsioonis on mõrasid, need tuleb kiiresti avastada ja kaitsele ära kasutada – (laiapindne) riigikaitse tervikuna peab olema (pro)aktiivne. Kirjeldan ühe tuttava, väga kogenud rahvusvahelise tuntud julgeolekuanalüütiku ja -eksperdi soovitus: hübriidsõjas tuleb treenida tsiviilpoolt nagu treenitakse sõjaväge. Reageerimisaeg peab olema lühike, seega peavad otsustusmehhanismid ja juhtimisstruktuurid töötama lait- matult. Ka siin tuleb arvestada tulevikku, näiteks tehnoloogia arengut, kuid peab pidevalt kriitiliselt hindama ka olemasolevaid riiklikke ja rahvusvahelisi süsteeme: kas otsustami- seks ollakse piisavalt kiired ja kompetentsed. Selleks et tulevikuohtudega paremini toime tulla, on tähtis anda õppeprotsessis edasi põhimõtteid möödunu praktikast, sest põhimõ- tete tundmine aitab paremini uues, ettenägematus olukorras reageerida. Ründaja üritab alati üllatada ega tegutse täpselt samal viisil, nagu eelmisel korral.¹¹³

Üks oluline asi, mida rõhutati intervjuudes, oli vajadus luua sisejulgeoleku riiklikul tasan- dil operatsioonide staabitöö kursusi. Samuti rõhutati PPA valdkonnas missioonil käimise olulisust ja ka seda, et Siseministeeriumi valitsusala ametnikke oleks vaja rohkem roteer- ida, nagu seda rõhutas M. Magnus: „keegi käib vahel Päästeametis, siis tuleb politseisse jne. Kui mingi üksus läheb näiteks treeningmissioonile Ukrainasse Kaitseväge poole pealt, siis läheb nendega kaasa ka politsei esindaja”.¹¹⁴

Priit Heinsoo rääkis ka ennetavatest meetmetest ja andis soovitusi seoses hübriidkonfliktiga.

Sellega tegeletakse stsenaariumipõhiliselt, kuidas tegutseda kiiresti ja efektiivselt. Sel- leks on praegu olemas teatud protseduuriline alus – on olemas riigikaitseõiguse revisjon. Meil on tavaline igapäevaelu, ikka tuleb ette, et pannakse toime avaliku korra rikkumisi. Sellest kraad kangem on avaliku korra massilised rikkumised – nagu oli pronksiöö. Need on tavapärased olukorrad. Selle olukorraga piirneb erakorraline olukord. Erakorralise olukorraga piirneb sõjaline olukord. Uue revisjoni käigus on viimast kaht käsitletud kui kaitseolukorda. Kaitseolukord tähendab, et on vähemalt erakorralise seisukorra tunnu- sed. Aga need on osaliselt piiritletud massilise avaliku olukorra rikkumisega. Siin peaks

¹¹² Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹¹³ Intervjuu ekspert E-ga, 30.05.2019.

¹¹⁴ Intervjuu Marti Magnusega, 27.05.2019.

*olema palju ennetavat tegevust – just avaliku korra ja avaliku korra massirikkumise puhul. Avalik ruum on füüsiline ruum, sealhulgas avalik virtuaalne ruum. Kaitseväge ja tsiviilstruktuuride tegevus peab olema koordineeritud: KAPO, politsei ja piirivalve, Kaitseliit, Kaitsevägi. Kaitseväge saab kasutada avaliku korra rasketel rikkumistel ka ennetamiseks. Uue eelnõuga on see lubatud.*¹¹⁵

Marti Magnuse arvates on hübriidohtude süstematiseerimine väljakutse, millega tuleb tegeleda. Tema sõnul pole vaja keskenduda vaid jõustruktuuridele, tasub minna sinna maani välja, et näiteks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumis oleks oma kriisiosakond.¹¹⁶

*Elutähtsate teenuste osutajate teadlikkus oleks selles valdkonnas kõrgem. Praegu teame, et Ukrainas oli mingi konflikt, Gruusias oli mingi konflikt, 2007. aastal oli Tallinnas mingisugune konflikt, aga neid võiks süstematiseerida.*¹¹⁷

Samas peab Magnus oluliseks, et seda teemat käsitledes ei tohi tekitada sõjahirmu.¹¹⁸ Magnus tõi välja ka sammud, mida Eesti hakkas tegema 2014. aastal, kui Ukrainas algas hübriidsõda. Tema sõnul „hakkasime meeletult pingutama selles suunas, et saada kiirreageerijate reserve suuremaks, ja täna enam ei ole juttu sellest, et me hakkame politseinike kohti vähendama. Pigem me näeme selles potentsiaalselt reservi, et juhul, kui mingi siseriiklik kriis tekib, siis on võimalik neid inimesi, kes täna kabinetis töötavad, reservi tänavale panna”.¹¹⁹

Magnus rõhutas, et kokku on PPA-s ligi 4800 töötajat, natuke alla 3000 on politseiametnikud ja ülejäänud on teenistujad.

*Nendele kõigile määrame ära kriisiaja rolli. Kui tuleb konventsionaalne sõda, siis tõenäoliselt need muutuvad omakorda ja keegi läheb hoopis sõjaväe koosseisu. Sellisel juhul oleme arvestanud teatud kriisiga. Kuidas saame siis politseiametnikke juurde? Üks võimalus on otsida üles need politseiametnikud, kes on teenistusest lahkunud viimase viie aasta jooksul. Sunnirakendamise õigust meil pole. Riik ei saa sundida äräläinud inimesi taas politseiametnikuks hakkama. Sisekaitseakadeemia politsei- ja piirivalvekolledžil on kriisiolukorras ülesanne hakata tootma juurde abipolitseinikke. Meil on tehtud lühikoolitusprogramm ja oleme seda „Siili” õppuse ajal eelmisel aastal harjutanud. Kui kriis tekib, siis meil on pakett koos, kutsume inimesi teenistusse, abipolitseinikke politseile appi.*¹²⁰

Oma soovistega tuli välja ka Riigi Infosüsteemide Ameti (RIA) küberturvalisuse teenistuse kriisireguleerimise ekspert Priit Saar, kelle arvates võivadki ametnikud ja kriisireguleerijad olla keskmisest paranoilisemad, kahtlustada tuleb pigem rohkem kui vähem.¹²¹ Riigikontrolli üks peamisi ettepanekuid oli juunis 2018, et sisejulgeoleku ja riiklike julgeolekuorganisatsioonide koostöö peaks olema tunduvalt tõhusam ja sidusam.

Olen mitmel seminaril avalikult öelnud ja olnud väga pikki aastaid seisukohal, et senine kahe samba süsteem – sise- ja välisjulgeoleku käsitlemine eri õigusaktide järgi – ei ole

¹¹⁵ Intervjuu Priit Heinsooga 21.5.2019

¹¹⁶ Intervjuu Marti Magnusega, 30.05.2019.

¹¹⁷ Intervjuu Marti Magnusega, 30.05.2019.

¹¹⁸ Intervjuu Marti Magnusega, 30.05.2019.

¹¹⁹ Intervjuu Marti Magnusega, 30.05.2019.

¹²⁰ Intervjuu Marti Magnusega, 30.05.2019.

¹²¹ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

*mõistlik. Olin küll hädaolukorra seaduse üks autoritest, kuid mõistsin väga ruttu pärast seaduse vastuvõtmist, et tegelikult peaks Eestis olema üks ja ainus julgeoleku või laia riigikaitse seadus, mis reguleerib erinevaid ohte.*¹²²

P. Saari sõnul „ühel seminaril Rahvusvahelises Kaitseuringute Keskuses küsisid mitmed väliskülalised Siseministeeriumi ja Riigikantselei esindajate ettekannete järel, miks on Eestis sise- ja välisjulgeoleku tagamine üksteisest eraldatud. Miks neid ei ühendata? Nad said vastuseks mingisuguse bürokraatliku jutu, mitte midagi sisulist. Selle asemel, et kirjutada ka Eestis Läti eeskujul kokku n-ö *security law* – seal oleks kirjas erinevate ohtude nimekiri, kes vastutab nende tõrjumise eest ja samuti tasalülitamise võimalikud meetodid –, otsitakse põhjusi, miks seda mitte teha. Paindumatu asjaajamise ja otsustamise põhjused peituvad kindlasti aegunud, kuid mugavates konservatiivsetes vaadetes ja ka poliitilistes otsustes, mis on õigel ajal jäetud tegemata.”¹²³

Intervjuust Saarega ilmnes, et varsti valmib justiitsministeeriumis õigusaktide konsolideerimise projekt.

*Samuti on teatud tegevusi algatanud riigikantselei direktor Taimar Peterkop. Seni on meil igale ametkonnale erinevad tegevuskavad olnud. Need ei ole ühildatud. Valitsustasandi dokumendid on kõvasti punaselt ära tembeldatud ja kui kriis tekib, siis teavad nende sisu väga vähesed. Kuid kriisi lahendamiseks peab tegelema eri ametkondadest väga palju inimesi, kellel ei ole nendest kõvasti tembeldatud dokumentidest aimugi. See tähendab, et tegelikult on need salastatud dokumendid kriisiolukorras kasutatud, sest rakendajad ei tohi neist midagi teada.*¹²⁴

Seetõttu on Saar veendunud, et sise- ja välisjulgeoleku tagamise süsteemi peab Eestis ühendama ning seadusandluse kohandama realselt rakendatavaks. Teine probleem on see, et Eestis on äärmiselt paindumatud seadused.

*Olen läbi viinud palju kriisiõppuseid ja korduvalt on tulnud ette olukordi, kus juristide eestvedamisel vaieldakse ja arutatakse tundide kaupa, millise relva võib politseinikule kaasa anda ja mida ta kõike ei tohi teha. Reaalses kriisis oleksime ammugi sellise jutu- toa käigus sõja kaotanud.*¹²⁵

Saar väidab järgmist:

*Oleme nii püüdliselt seaduskuulekad ega mõtle loominguliselt ja paindlikult. Hübridisõda ja sellest lähtuvad ohud on aga alati erakordselt suurt paindlikkust, loomingulisust ja otsustavust nõudvad. Pole mõtet end ise piirata ja elu keeruliseks mõelda. Hübridikriisid võivad areneda väga kiiresti, mistõttu peavad kõik – eriteenistused, politsei, kaitsevägi, päästamet – töötama väga kiiresti.*¹²⁶

Alljärgnevalt toob Saar huvitava näite.

Toon sellise klassikalise näite. Kombatandid hõivavad maavalitsuse hoone. Neil on automaadid, kuulipildujad, tankitõrjerelvad, käsirelvadest rääkimata. Meie politseil on püstolid ja heal juhul automaadid. Hõivajad tuleks maha suruda, tasalülitada. Aga

¹²² Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²³ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²⁴ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²⁵ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²⁶ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

*kuidas? Kas ja millist erikorda välja kuulutada? Eestis ei ole kunagi ühtki erikorda välja kuulutatud. Ka pronksöö ajal mitte. Kas ja kuidas kaasata Kaitseliitu või kaitseväge?*¹²⁷

Saar loodab, et selline olukord otsustatakse ikkagi jõuga maha suruda ning et ühtki erikorda välja ei kuulutata. Haagi kohus võib seda intsidenti küll hiljem mitu aastat arutada, kuid Eesti riik on kõige hullemast päästetud. Saar toob veel näitena olukorra, kus õppuste staabis on juristidel kästud lõpetada takistuste otsimine. Eestit on vaja kaitsta, pole vaja lõputult teoretiseerida.

Üks olulisemaid probleeme seisneb Saare arvates ka selles, et politseinike väljaõpe ei vasta peaaegu üldse äkki tekkivate kriiside vajadustele. Politseinikud kardavad kasutada relva ja jõudu, kuna valdavalt lähevad nad pärast relva kasutamist kohtu alla. Politseinikud pole hübriidsetes olukordades eriti loominguks, sest neil pole kogemust hübriidolukordadega.¹²⁸

Priit Saar soovib arendada kriisivõimekusi: toetada eriüksusi ja hankida neile relvastust, samuti arendada massiohje suutlikkust ja staabiprotseduure. Esimesed reageerijad on alati patrullpolitseinikud, piirivalvurid ja päästjad ning alles seejärel, tund aega hiljem jõuavad kohale eriüksused. Just esmaste reageerijate füüsilise ja moraalse ettevalmistusega, taktikaõppega tuleb senisest palju rohkem tegeleda. Samuti tuleb märksa aktiivsemalt tegeleda politseinike laskeoskuse parandamisega. Hollandis peab politseinik igal nädalal lasketesti tegema, aga Eestis ei jätku õieti lasketiiregi.¹²⁹

Kindral Ühtegi arvates on riigikaitstes alati kolm komponenti. Esiteks füüsiline, millele pööratakse Eestis kõige rohkem tähelepanu, tervenisti 2% SKT-st kulub kõikvõimaliku traditsioonilises sõjas vajaliku ostmiseks ja olemasolevate jõudude ülalpidamiseks. Teiseks on kontseptuaalne osa, mille kaudu peaks riik ja rahvas mõtestama kriiside olemust, miks üldse ja kuidas end kaitsta ning millist väljaõpet oleks tõhusaks vastuhakuks vaja. Kolmandaks on moraalne komponent, mis seisneb riigikaitse tahte ja omariikluse ning rahvuslike väärtuste tunnustamises ja hoidmises. Viimane on Ühtegi arvates Eestis praegu selgelt alahinnatud ja justkui vähetähtsana kõrvale tõugatud. Ühtegi hinnangul võib põhjus olla selles, et moodsas maailmas jookseb oma rahva meele ja südame hoidmise ning pahatahtliku ajupesu vahelt läbi väga peenike punane niit. Isamaalisust ja kodumaa armastust saab pahatahtliku käsitluse korral ära kasutada natsionalismisüüdistuste külgekleepimiseks.¹³⁰

Ühtegi sõnul peab Eestis informatsioonilise mõjutustegevuse tõhustamiseks veel palju ära tegema. On vaja luua efektiivne strateegilise kommunikatsiooni süsteem, mis tegutseb igapäevaselt Kremli valeinformatsiooni ja propaganda vastu.¹³¹

Veel soovib kindral Eesti riigivõimul seista senisest märksa intensiivsemalt ja loominguks Kremli süstemaatilisele ja järjepidevale infosõjale vastu. Seiramisest ei piisa enam ammu, tegusid on vaja. Kõige kergemini on libainfo ja vaeuudistega mõjutada noori inimesi. Nemad võivad pimesi uskuda kõike, mida internetis kirjutatakse.¹³²

¹²⁷ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²⁸ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹²⁹ Intervjuu Priit Saarega, 23.05.2019.

¹³⁰ Intervjuu Riho Ühtegiga, 23.05.2019.

¹³¹ Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

¹³² Intervjuu Riho Ühtegiga, 09.05.2019.

KOKKUVÕTE

Selle raporti eesmärk on analüüsida sisejulgeoleku valdkonna hübriidohte ning luua ühine tähendus ja arusaam, mis võimaldab eri haldusalade vahel leida ühisosa ja planeerida parimad tegevused ohtudega toimetulekuks.

Enamasti peetakse hübriidkonflikti sõjaliseks sündmuseks. Siiski tuleb arvestada, et konflikti algataja eesmärk on hoida vähemasti konflikti alguses tegevuse taset allpool NATO viiendat artiklit ning vältida seeläbi otsest sõjalist konflikti, mis võiks tuua kaasa liitlaste sekkumise. Suur osa agressori meetoditest tekitavad segadust ja on suunatud pigem ühiskonna toimimise häirimisele. Sellise tegevuse summutamine on pigem julgeolekuasutuse ja politsei, mitte kaitseväge ülesanne. Seetõttu on oluline keskenduda jõuliselt olukorra normaliseerimisele, kaasates saadaolevaid riigi ressursse, aga ka näiteks Euroopa Liidu formaatides olevaid lahendusi.

Hübriidkonflikti lahendamise meetodid on eri ajahetkedel erinevad ja sellest peab lähtuma hübriidohuks valmistumisel. Kitsaste tippvõimete kasutamine on vajalik konflikti esimeses staadiumis, kuid hilisemas faasis võivad sellised piiratud võimed toetada tihetele vaid konkreetse (piiratud) erioperatsiooni eesmärki. Seetõttu on mõistlik arendada rohkearvulist kaasamist, mis annaks võimaluse reageerida samal ajal paljudele sündmustele.

Raporti koostamisel on lähtutud nii teoreetilistest käsitlustest kui ka empiirilisest materjalist. Empiirilise materjali kogumiseks kaasati eksperte, kelle intervjuud on oluliseks panuseks raporti valmimisel.

Raporti peamised järeldused on järgmised:

1. Hübriidohud on seotud riigi põhiseadusliku korra ja julgeoleku kõigutamisega.
2. Hübriidohud kuuluvad korrakaitse mõttes kõrgendatud ohu kategooriasse.
3. (Sise)julgeolekut vähendavad hübriidohud võivad tekkida väga paljudes valdkondades.
4. Tulenevalt meetme valikust võib nii destabiliseerimiseks kui ka sellest tingitud ohu maandamiseks kasutatav moodus tekitada suurt ühiskondlikku resonantsi.

Riigi stabiilse ja turvalise toimimise jaoks on olulised:

- sotsiaalvaldkond (nt sotsiaalsed ja majanduslikud probleemid või huvid, kohalike inimeste rahuolu või rahulolematust);
- demograafia (ränne, pagulasteemad, muud demograafilised probleemid);

- majandus- ja finantsvaldkond;
- info- ja kübervaldkond;
- poliitika (poliitilised liikumised, erakonnad, valimised);
- taristu (sh uued taristuprojektid);
- julgeolek (siseministeeriumi haldusala).

Hübriidohtude tööriistade sekka võivad liigituda:

- usuline ja poliitiline radikaliseerumine (nt äärmuslus, vihavaenu õhutamine);
- rahutused;
- terrorism;
- sabotaaž ja muu õõnestustegevus;
- kuritegelikud võrgustikud;
- mõjuagendid ja kohalikud aktivistid (sh MTÜ-d, organisatsioonid, isikud);
- info- ja küberrünnakud;
- korrupsioon (nt poliitikas, riiklikes struktuurides);
- rahapesu (sh operatsioonide finantseerimiseks).

Tähtis on ära tunda hübriidseid konflikte varajases faasis ja hoida ära üleminek laiaulatuslikku, agressiivsesse faasi.

Ekspertiintervjuud töid välja soovitud, mida võtta arvesse, et olla hübriidohtudega toimetulekul edukas.

Peamised järeldused ja soovitud:

- Arendada kriisivõimekust, et reageerida tõhusalt erinevatele hübriidohtudele (nt inforünnakud, küberrünnakud, massilised korratused, radikaliseerumine, terroriaktid).
- Arendada ametkondade ja erasektori koostöövõimet, mida peavad toetama ja juhtima valitsuse ja Riigikogu tegevus piisavate ressursside leidmisel ja/või eraldamisel.
- Arendada tõhusamat strateegilise kommunikatsiooni süsteemi, mis tegutseks igapäevaselt Venemaalt ja teistest riikidest ja organisatsioonidest tuleva valeinformatsiooni, mõjutustegevuse ja propaganda vastu.
- Laiapindse riigikaitse puhul on vaja pidevalt luua usaldust. See tekib ühise tegutsemise, koostöö, õppimise ja harjutamise kaudu.
- Luua riiklikul tasandil sisejulgeoleku operatsioonide staabitöö kursusi, et ühtlustada samal juhtimistasemel olevate töötajate teadmisi ja tegutseda hübriidolukordades tulemuslikumalt.
- Sise- ja välisjulgeolekusüsteemi peab Eestis vaatlema ühtse tervikuna ja arendama sarnases tempos.

- Ühised hanked Sise- ja Kaitseministeeriumi valdkonnas on olulised riigieelarve säästlikkuse seisukohast, kuid mõistlik on majandada vara eraldi, et vältida kriisihetkel arusaamatusi. See ei välista siiski ühist haldust.
- Lähtuda võimete arendamisel tipp- ja massvõimete tasakaalustatuse printsiibist.
- Otsustamisel on tähtis lähtuda printsiibist, kas ohu tõrjumiseks valitud meetod täidab ka päriselt eesmärgi või loob näilist julgeolekut, kasutades seejuures tohutut ressursi.
- Siseministeeriumi valdkonnas on otstarbekas suurendada missioonil käimise kogemust, kuna see avardab inimeste arusaama ning annab praktilisi teadmisi, kuidas tegutseda reaalses konfliktiolukorras.
- Arendada koostööd EL-i mehhanismides ja võrgustikes, lähetades sinna teadlikult personali.
- Siseministeeriumi valitsemisala ametnikke tuleb rohkem roteerida ka siseriiklikult, et anda lisakogemusi ja tagada parem võrgustumine.

KIRJANDUS

- Arold, U.** 2015. U. Arold, Infosõja mõistatus, Kaja. Kommunikatsiooni ja suhtekorralduse ajakiri 18, 9–14.
- Bērziņš, J.** 2015. Russian New Generation Warfare is not Hybrid Warfare. – The War in Ukraine: Lessons for Europe, Editors: Artis Pabriks, Andis Kudors, The Centre for East European Policy Studies, University of Latvia Press, Riga.
- Bolin, G., Jordan, P., Stahlberg, P.** 2017. From Nation Branding TO Information Warfare. The Management of Information in the Ukraine–Russia Conflict. In Mervi Pantti (ed.) *Media and the Ukraine Crises: Hybrid media practice and narratives of conflict* (New York: Peter Lang 2016), 153–170.
- Hellman, M., Wagnsson, Ch.** 2017. How can European states respond to Russian information warfare? An analytical framework. *European Security* 26, 153–170.
- 2007 cyber attacks on Estonia**, NATO StratCom Coe, 2019, kättesaadav <https://www.stratcomcoe.org/hybrid-threats-2007-cyber-attacks-estonia> (21.11.2019).
- Chekinov, S. G., Bogdanov, S. G.** 2013. The Nature and Content of a New-Generation War. – Military Thought, Vol. 22, No. 4, 12–23.
- Cullen, P. J., Reichborn-Kjennerud, E.** 2017. MCDC Countering Hybrid Warfare Project: MCDC January 2017 Understanding Hybrid Warfare, January 2017.
- Franke, U.** 2015. War by non-military means: Understanding Russian information warfare. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut
- Flick, U.** 2006. *An introduction to qualitative research*. 3rd ed. Los Angeles etc.: SAGE Publications.
- Galeotti, M.** 2018. The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat, *Critical Studies on Security*, 1–5.
- Герасимов, В.** 2013. Ценность науки в предвидении. – Военно-промышленный курьер 8 (476), 27 февраля – 5 марта 2013, 1–3, kättesaadav www.vpk-news.ru. (10.10.2019).
- Ginos, N. D.** 2010. The Securitization of Russian Strategic Communication. A Monograph. Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College.
- Heap, B., Krauel, S., Althuis J.** (eds.) 2019. Hybrid Threats: A Strategic Communications Perspective. RIGA: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
- Jaeski, A.** 2015. Hybrid Warfare on the Rise: A New Dominant Military Strategy? – NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga, 24th November 2015, <http://www.stratcomcoe.org/article-deputy-director-aivar-jaeski-hybrid-warfare-rise-new-dominant-military-strategy> (viimane külastus 10.10.2019).
- Kolehmainen, S.** 2019 (National Police Commissioner, National Police Board). *The Finnish police at the present time, latest reforms, challenges of Finnish police work and cross-border Cooperation*, 9.1.2019, Sisekaitseakadeemia loeng.
- Kupp-Sazonov, S.** 2012. Vladimir Putini Müncheni kõne tõlkimisest ja tõlgendamisest Eesti ajakirjanduses. – Sõna sõjast ja sõda sõnast. Tekste ja tõlgendusi, KVÜÕA Toimetised 16, 57–72.
- Laaring, M.** 2015. Eesti korraldusohuennetusõigusena, Tartu Ülikool.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J.** 2014. **Intervjuu** <http://samm.ut.ee/intervjuu> (viimane külastus 26.5.2019).
- Магда, Е. В.** 2015. Гибридная война: выжить и победить. Виват, Харьков.
- Mölder, H., Sazonov, V., Värk, R.** 2014. Krimmi Venemaaga liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. I osa. – Akadeemia 12, 2148–2161.

- Mölder, H., Sazonov, V., Värk, R.** 2015. Krimmi Venemaaga liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. II osa. – Akadeemia 1, 77–104.
- Mölder, H., Sazonov, V.** 2018. Kümme aastat Vene-Gruusia sõjast. Postimees, 8.8.2018.
- Mölder, H., Sazonov, V.** 2018b. Information Warfare as the Hobbesian concept of Modern Times – Principles, Techniques and Tools of Russian Information Operations in Donbass. – Journal of Slavic Military Studies, 31 (3), 308–328.
- Nemeth, W. J.** 2002. Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare, Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, June 2002, kättesaadav http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1 (26.9.2019).
- Nissen, Th. E.** 2015. The weaponization of social media. Copenhagen: Royal Danish Defence College, kättesaadav <http://www.fak.dk/publikationer/Documents/The%20Weaponization%20of%20Social%20Media.pdf?pdfdl=theweaponizationofsocialmedia?pdfdl=TheWeaponizationOfSocialMedia> (26.9.2019).
- Pernik, P., Sazonov, V.** 2019. Protecting the European Parliamentary Elections: Lessons Learned From The 2019 Presidential Elections In Ukraine. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, kättesaadav, https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2209/2019%2005%20ukraina%20A4_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y (27.11.2019).
- Rácz, A.** 2015. Russia's Hybrid Warfare in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist. – The Finnish Institute of International Affairs. June 16, kättesaadav, http://www.fia.fi/en/publication/514/russia_s_hybrid_war_in_ukraine/ (26.9.2019).
- Renz, B.** 2016. Russia and 'hybrid warfare'. – Contemporary Politics, Vol. 22, Issue 3, 283-300.
- Sazonov, V.** 2017. Examples of criticism towards Ukraine based on materials from Komsomolskaya Pravda. – Sõjateadlane, ENDC Occasional Papers 7, 148–149.
- Sazonov, V., Müür, K.** 2017. Russia's Information Warfare Against Ukraine. – Sõjateadlane, ENDC Occasional Papers 7, 69–73.
- Sazonov, V.** 2016. The Ideology of Putin's Russia and Its Historical Roots. In: V. Sazonov, H. Mölder, K. Müür (Ed.). Russian Information Warfare against the Ukrainian State and Defence Forces: April-December 2014. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 16–26.
- Sazonov, V.** 2017. Роль информационных операций Кремля в гибридной войне против Украины. – Марова С.Ф.; Балуева О.В. Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 9 червня 2017, Маріуполь: Донецький державний університет управління, 239–242.
- Свечин, А.** 1927. Стратегия. Военные вестник, Москва.
- van Herpen, M.** 2016. Putin's Propaganda Machine. Soft Power and Russian Foreign Policy. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Walter, H.** 1999. Uprising of December 1, 1924. – Baltic Defence Review 2/1999, 129–140.
- Чекинов, С. Г., Богданов, С. А.** 2011. Влияние непрямых действий на характер современной войны. – Военная мысль 6, 3–13.

NORMATIIVAKTID

- Korraldus**, RT I, 13.03.2019, 95, kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095> (03.12.2019)
- Riigikaitseaduse eelnõu** (112 SE), kättesaadav <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnaud/eel-nou/94bd4697-41b5-4e9f-80f1-bda86715146e/Riigikaitseadus> (03.12.2019).
- Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus** (EL) 2016/1624, 14. september 2016, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvahetus ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2016/399 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 863/2007, nõukogu määrus (EÜ) nr 2007/2004 ning nõukogu otsus 2005/267/EÜ, kättesaadav <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R1624&from=EN> (03.12.2019).
- Prümi leping** (Austria Vabariigi, Belgia Kuningriigi, Hispaania Kuningriigi, Luksemburgi Suurhertsogiiri, Madalmaade Kuningriigi, Prantsuse Vabariigi ja Saksamaa Liitvabariigi vahelise eelkõige terrorismi-, piiriülese kuritegevuse ja ebaseadusliku rände vastases võitluses piiriülese koostöö tõhustamise leping), kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/12984757> (03.12.2019).

INTERVJUUD

Ekspert A, 08.05.2019.

Ekspert B, 13.05.2019.

Ekspert C, 13.05.2019.

Ekspert D, 19.05.2019.

Ekspert E, 30.05.2019.

Erkki Koort, Sisekaitseakadeemia, sisejulgeoleku instituudi juhataja, 27.05.2019.

Holger Mölder, TalTech, dotsent. 27.05.2019

Igor Kopõtin, Kaitseväe Akadeemia, lektor 13.05.2019.

Marti Magnus, *Politsei- ja Piirivalveamet*, 30.05.2019.

Priit Heinsoo, Sisekaitseakadeemia, lektor, 21.05.2019.

Priit Saar, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kriisireguleerimisosakonna juhataja, 23.05.2019.

Riho Ühtegi, Kaitseliidu ülem, 09.05.2019.

Tarmo Terep, Sisekaitseakadeemia, juhataja-lektor, 21.05.2019.

UURINGURAPORT RÄÄGIB OLEMASOLEVATEST JA POTENTSIAALSETEST HÜBRIIDOHTUDEST EESTI RIIGI JULGEOLEKULE.

- Raport juhib tähelepanu potentsiaalsetele nõrkustele Eesti julgeolekus.
- Raporti eesmärk on osutada tähelepanu olemasolevatele kitsaskohtadele, mis vajavad parandamist.
- Raport rõhutab Siseministeeriumi valitsemisala ning Kaitseväe ja Kaitseliidu tõhusama koostöö vajalikkust.
- Raportis käsitletakse ka seda, kuidas reageerida operatiivselt ja kasutada tõhusalt erinevaid võimalusi hübriidse ohu korral (nt massirahutused, radikaliseerumine, kuritegevuse kasv, terrorism, info- ja mõjutustegevus, küberrünnakud).
- Hübriidsete kriisiolukordade lahendamiseks on vaja hästi lõimitud asutusi ja organisatsioone, mis tegutsevad sünkroonselt.
- Eesti avalikkus ja poliitilised otsustajad peavad tundma tavatu sõjapidamise tunnuseks olevaid hübriidseid ohte.

sisekaitse.ee

